

บทที่ 2

เอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

ในการศึกษาครั้งนี้ผู้ศึกษาได้ศึกษาเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้อง โดยมีเนื้อหาหลัก ๆ ตามหัวข้อดังต่อไปนี้

1. ความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา
2. ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน
3. ความหมายของการพัฒนาอาชีพ
4. ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ
5. การจัดการศึกษานอกโรงเรียน
6. ทฤษฎีการเรียนรู้ผู้ใหญ่
7. หลักการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
  - 7.1 วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอาชีพ
  - 7.2 สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
  - 7.3 แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ
8. ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง
9. งานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนาอาชีพ

ความมุ่งหมายและหลักการของการจัดการศึกษา

พระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 หมวด 1 บททั่วไปว่าด้วยความมุ่งหมายและหลักการไว้ในมาตรา 6 ว่าด้วยการจัดการศึกษาต้องเป็นไปเพื่อพัฒนาคนไทยให้เป็นมนุษย์ที่สมบูรณ์ทั้งร่างกาย จิตใจ สติปัญญา ความรู้และคุณธรรม มีจริยธรรมและวัฒนธรรมในการดำรงชีวิต สามารถอยู่ร่วมกับผู้อื่นได้อย่างมีความสุข มาตรา 8 ว่าด้วยการจัดการศึกษาให้ยึดหลักการศึกษาดลอดชีวิตสำหรับประชาชน ให้สังคมมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การพัฒนาสาระและกระบวนการเรียนรู้ให้เป็นไปอย่างต่อเนื่อง ส่วนหมวด 4 ว่าด้วยแนวการจัดการศึกษาต้องยึดหลักว่าผู้เรียนทุกคนมีความสามารถเรียนรู้และพัฒนาตนเองได้และถือว่าผู้เรียนมีความสำคัญที่สุด กระบวนการจัดการศึกษาต้องส่งเสริมให้ผู้เรียนสามารถพัฒนาตามธรรมชาติและเต็มตามศักยภาพ

อุดม เชยกิจวงศ์ (2534, หน้า 38) ได้สรุปความมุ่งหมายของการจัดการศึกษาคือ การบริการ เพื่อช่วยให้ประชาชนสามารถปรับชีวิตให้เข้ากันได้ หรือกลมกลืนกับสภาพแวดล้อมโดยบริการ ในรูปแบบต่าง ๆ ตามกลุ่มเป้าหมาย สภาพท้องถิ่นหรือสถานการณ์ ทั้งนี้เพราะเมื่อสิ่งแวดล้อม เปลี่ยนแปลงไปโครงการในการเรียนรู้ต่างๆ ก็ย่อมจะต้องเปลี่ยนแปลงไปด้วย

ความหมายของการศึกษานอกระบบโรงเรียน

วิล เด็งจิตสมกิต (2531, หน้า 5) ได้ให้ความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมและประสบการณ์ทางการศึกษาทั้งหลายทั้งปวงที่จัดขึ้นนอกระบบโรงเรียนให้แก่คนทุกเพศ ทุกวัย เพื่อมุ่งที่จะยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณธรรมของบุคคลให้สูงขึ้น

ชูเกียรติ ลิสุวรรณ (2534, หน้า 17) ได้กล่าวถึงความหมายการศึกษานอกระบบโรงเรียน หมายถึง “การศึกษานอกระบบครอบคลุมทุกกิจกรรมการศึกษา การฝึกอบรมหรือการเผยแพร่ความรู้ที่ดำเนินการนอกระบบโรงเรียน มีลักษณะยืดหยุ่น ไม่เน้นหนักในระเบียบแบบแผน เปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เข้าร่วมด้วยความสมัครใจ มีวัตถุประสงค์ เนื้อหาและวิธีดำเนินการที่หลากหลายตามภูมิหลังของประชากรเป้าหมายที่มีพื้นฐานแตกต่างกันและกิจกรรมหรือโครงการ การศึกษานอกระบบโรงเรียนอาจเป็นกิจกรรมที่เสร็จสิ้นตามลำพังในตัวเอง หรืออาจเป็นส่วนหนึ่งของโครงการพัฒนาที่ใหญ่กว่าก็ได้ นอกจากนี้การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังรวมถึงการอบรม การสาธิต การเผยแพร่โดยวิธีต่าง ๆ เพื่อให้ประชากรเป้าหมายได้รับความรู้ข้อมูลทักษะต่าง ๆ เพิ่มขึ้นหรือเปลี่ยนแนวความคิดความเชื่อและทัศนคติที่อยู่โดยรอบ ส่วนหน่วยงานที่จัดและรับผิดชอบในการจัดการศึกษานอกระบบนั้นมีหน่วยงานนอกระบบการศึกษา หน่วยงานทางการศึกษานอกระบบและหน่วยงานทางการศึกษาในระบบ”

เจมส์ อาร์. เชฟฟิลด์ และ วิคเตอร์ พี. ดีโจมา (James R. Shelfield and Victor P. Diejomaoh อ้างใน อุดม เชยกิจวงศ์, 2534) กล่าวว่าการศึกษาอกระบบโรงเรียนหมายถึง “การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นคำที่มีความหมายกว้างขวางครอบคลุมการฝึกอบรมการสอนนอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมด” เริ่มตั้งแต่การเรียนรู้ของบุคคลแต่ละบุคคล จากพ่อแม่ จากโรงงาน ไปจนถึงการณรงค์เพื่อให้ประชาชนทั้งชาติให้รู้หนังสือ... การศึกษานอกโรงเรียน ควรให้บริการที่สนองต่อความต้องการหลายอย่าง เช่น

1. เพื่อให้ผู้ที่ไม่มีโอกาสเรียนในระบบโรงเรียนได้มีโอกาสศึกษาเล่าเรียน
2. เพื่อให้ผู้ที่จบการศึกษาจากระบบในโรงเรียนแล้วได้มีโอกาสหาความรู้และได้รับการฝึกฝนเพิ่มฝึน โดยเฉพาะสำหรับการที่จะไปประกอบอาชีพ

3. เพื่อส่งเสริมให้ผู้ที่กำลังปฏิบัติงานอยู่ ได้มีโอกาสศึกษาเพิ่มเติมเพื่อเพิ่มประสิทธิภาพในการปฏิบัติงาน

อุดม เขยทิวังศ์ (2534, หน้า 11) กล่าวว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนยังจัดได้ว่า “เป็นการศึกษาที่มีระบบแต่เป็นระบบที่อยู่นอกระบบโรงเรียนภาคปกติ เป็นการศึกษาที่มีแบบแผน มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตรและมีวัตถุประสงค์แน่นอน มีผู้จัดและสามารถบอกได้ว่าเรียนแล้วจะได้อะไร จะรู้อะไร จะจบเมื่อไร จะมีความรู้และทักษะเพิ่มขึ้นอย่างไร”

สุมาลี สังข์ศรี (2546, หน้า 3) ได้อธิบายถึงการศึกษานอกระบบโรงเรียนว่าเป็นกิจกรรมการศึกษาทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ซึ่งอาจจะเป็นเด็กก่อนวัยเรียน เด็กในวัยเรียน ซึ่งได้ศึกษาในโรงเรียน ระดับหนึ่งแต่ไม่มีโอกาสได้ศึกษาต่อ หรืออาจจะเป็นผู้ใหญ่ วิทยาลัย หรือผู้สูงอายุซึ่งพลาดโอกาสศึกษาเล่าเรียนเมื่ออยู่ในวันเรียนด้วยสาเหตุต่าง ๆ การศึกษาดังกล่าวนี้อาจจัดให้ประชาชนทุกเพศทุกวัยไม่มีการจัดพื้นฐานการศึกษา อาชีพ ประสบการณ์หรือความสนใจ โดยมีจุดมุ่งหมายที่จะให้ผู้เรียนได้รับความรู้ทั้งในด้านการเป็นพื้นฐานแก่การดำรงชีวิต การอ่าน การเขียน การคิดคำนวณเบื้องต้น ความรู้ทางด้านทักษะการประกอบอาชีพ ตลอดจนความรู้และข่าวสารข้อมูลที่เป็นปัจจุบันในด้านต่าง ๆ เพื่อเป็นพื้นฐานในการดำรงชีวิตและปรับตัวเข้ากับสภาพสังคม สิ่งแวดล้อมที่เปลี่ยนแปลงอยู่ตลอดเวลาได้อย่างเหมาะสม

จากความหมายดังกล่าวสรุปได้ว่า การศึกษานอกระบบโรงเรียนเป็นการจัดการศึกษาที่ครอบคลุมทุกกิจกรรม ทุกรูปแบบที่จัดให้บริการแก่ประชาชนทุกเพศ ทุกวัย ทุกชุมชนและทุกระดับการศึกษา ทุกอาชีพ รวมทั้งการฝึกอบรมการสอนนอกระบบชั้นเรียนในโรงเรียนเกือบทั้งหมดมีความยืดหยุ่น มีกฎเกณฑ์ มีหลักสูตร มีวัตถุประสงค์แน่นอน ตอบสนองความต้องการและความสนใจของผู้เรียน เพื่อให้บุคคลมีความรู้ ทักษะ ทักษะและค่านิยมที่ดี เพื่อยกระดับคุณภาพชีวิตและคุณธรรมของบุคคลให้สูงขึ้น

ความหมายของการพัฒนาอาชีพ

ปรียาพร วงศ์อนุตรโรจน์ (2535, หน้า 101) ได้กล่าวถึงการพัฒนาอาชีพ หมายถึง กระบวนการพัฒนาความเชื่อ ค่านิยม ความถนัด ความสนใจ บุคลิกภาพ ตลอดจนความรู้ที่เกี่ยวกับโลกของอาชีพ การพัฒนาของบุคคลในด้านอาชีพจึงเกี่ยวข้องกับการตัดสินใจเลือกอาชีพ ตลอดจนการตั้งจุดมุ่งหมายของชีวิตและการทำงาน

ทัศนีย์ สิงห์เจริญ (2549) ได้แบ่งการพัฒนาอาชีพออกเป็น 3 ส่วนไว้อย่างน่าสนใจ คือ

1. กระบวนการเป็นระบบซึ่งแต่ละขั้นตอนจะเชื่อมโยงกันอย่างสอดคล้องและมีเหตุผล
2. การพัฒนาอาชีพเป็นกระบวนการส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะจิตความสามารถ

ศักยภาพและทัศนคติ

3. ความเจริญก้าวหน้า เนื่องจากบุคลากรส่วนใหญ่ต้องการความก้าวหน้าในหน้าที่การงาน หรือสาขาอาชีพที่ตนปฏิบัติงานอยู่การพัฒนาอาชีพจึงเป็นกระบวนการที่ช่วยส่งเสริมให้บุคลากรที่มีความมุ่งมั่น มีความสามารถและมีศักยภาพในการพัฒนา

Simon Davidson (1992) ได้ให้ความหมายของการพัฒนาอาชีพ คือ ภูเขาแห่งสำหรับบุคคลที่ต้องการพัฒนาอาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง เพื่อกำหนดและวางแผนทิศทางประกอบอาชีพในอนาคต ซึ่งจะขับเคลื่อนให้บุคคลมีการพัฒนาความรู้ ทักษะและประสบการณ์จนเกิดความชำนาญในอาชีพที่ตนต้องการที่จะประกอบอาชีพที่ถนัดและตั้งเป้าหมายไว้

ดังนั้นการพัฒนาอาชีพจึงเป็นกระบวนการพัฒนาอาชีพที่ส่งเสริมการพัฒนาความรู้ ทักษะ ประสบการณ์ ความสามารถ ทัศนคติ ค่านิยม ความสนใจ รวมทั้งบุคลิกภาพของตนเองเกี่ยวกับการตัดสินใจเลือกอาชีพ ตลอดจนการตั้งจุดมุ่งหมายของชีวิตในการทำงานให้มีความสามารถและมีศักยภาพในการพัฒนาอาชีพของตนเองอย่างต่อเนื่อง

ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพ

ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพของนักวิชาการต่าง ๆ ที่ได้รับความสนใจต่อการนำมาประยุกต์ใช้สำหรับพัฒนาทางด้านอาชีพมีดังนี้

ทฤษฎีการพัฒนาอาชีพของซูเปอร์ (Super) ซึ่งมีความสำคัญกับกระบวนการพัฒนาอาชีพ ซึ่งได้รับอิทธิพล 3 ประการ คือ (อ้างใน สำเนา ขจรศิลป์, 2529, หน้า 34-39)

1. ทฤษฎีความรู้สึกรู้จักเกี่ยวกับตนเอง (Self – Concept Theory) ซึ่งกล่าวว่าพฤติกรรมของบุคคลเป็นผลมาจากการประเมินค่าทัศนคติหรือการรับรู้เกี่ยวกับตนเอง เช่น บุคคลที่คิดว่าตนเองเป็นผู้ที่มีความสามารถในการทำกิจกรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง บุคคลผู้นั้นก็จะมีพฤติกรรมในการทำกิจกรรมนั้นอย่างมีความเชื่อมั่น และในทางตรงกันข้าม ถ้าบุคคลว่าตนเองไม่มีความสามารถในการทำกิจกรรมนั้นบุคคลก็จะมีพฤติกรรมในการทำกิจกรรมนั้นอย่างขาดความมั่นใจ ความรู้สึกรู้จักเกี่ยวกับตนเองได้พัฒนาการมาตั้งแต่วัยทารก วัยเด็ก และวัยรุ่น แหล่งสำคัญที่เป็นตัวกำหนดความรู้สึกรู้จักเกี่ยวกับตนเองของบุคคลคือ ครอบครัวและสภาพแวดล้อมในสังคม บุคคลที่มีส่วนสำคัญในการสร้างความรู้สึกรู้จักเกี่ยวกับตนเอง คือ บิดา มารดา ครู และเพื่อน เป็นต้น

ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพ (Vocational Self Concept) เป็นส่วนหนึ่งของความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคล นอแรลและเกรเตอร์ อิงแลนเดอร์ แอนเดอร์สันและโอลเซด ได้ทำการวิจัยพบว่า เมื่อบุคคลมีประสบการณ์และความรู้ที่เกี่ยวกับงานหรืออาชีพต่าง ๆ มากขึ้นบุคคลก็จะมีความรู้ความสึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพที่มีความสลับซับซ้อนมากขึ้น ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพเป็นแรงผลักดันให้บุคคลมีการพัฒนาการด้านอาชีพ การรับรู้เกี่ยวกับความสามารถและความถนัดที่ทำให้บุคคลเลือกอาชีพที่สอดคล้องกับความสามารถและความถนัดของตนเอง เช่น คนที่มีความสามารถในการเรียนวิชาคณิตศาสตร์ก็จะเลือกอาชีพอาชีพที่ต้องใช้พื้นฐานทางวิชาคณิตศาสตร์ ซึ่งอาจเป็นอาชีพวิศวกรหรือนักเศรษฐศาสตร์ เป็นต้น ความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพยังมีความสำคัญต่อการเลือกอาชีพมาก บุคคลที่มีความรู้สึกรู้สึกนึกคิดต่อตัวเองที่ตรงกับความเป็นจริงย่อมจะทำให้เข้าใจถึงค่านิยมและความต้องการด้านต่าง ๆ ของตนเองได้ดี ซึ่งจะช่วยให้บุคคลเลือกอาชีพที่เหมาะสมหรือเป็นอาชีพที่สามารถตอบสนองความต้องการของตนเองในด้านต่าง ๆ เช่น ความเป็นอิสระหรือความมีหน้ามีตาในสังคม เป็นต้น

2. อิทธิพลประการที่สองคือ ผลงานของบูเลอร์ (Buehler, 1933, อ้างใน สำเนาวิชาจิตศิลป์, 2529, หน้า 35-39) ซึ่งบูเลอร์ได้ใช้แนวความคิดของกินซ์เบิร์กที่เกี่ยวกับการพัฒนาธรรมชาติการตัดสินใจเลือกอาชีพของบุคคล บูเลอร์ได้เสนอขั้นตอนของการพัฒนาการด้านอาชีพ (Vocational Developmental Stage) ไว้ดังนี้

2.1 ระยะการเจริญเติบโต (Growth Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงตั้งแต่เกิดจนถึง 14 ปี การพัฒนาการในระยะนี้โดยทั่วไปเป็นการพัฒนาทางด้านความรู้สึกรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเอง ความสามารถ ทักษะ ความสนใจและความต้องการ ระยะเจริญเติบโตนี้ยังแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 4 ระยะ คือ

2.1.1 ระยะที่เด็กยังไม่มี ความสนใจในอาชีพ (Prevocational Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงเกิดถึง 3 ปี เด็กจะมีการพัฒนาทางด้านร่างกายอย่างรวดเร็ว

2.1.2 ระยะจินตนาการด้านอาชีพ (Fantasy Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 4 ถึง 10 ปี เด็กจะมีจินตนาการด้านอาชีพตามความเพ้อฝันของตนเอง

2.1.3 ระยะสนใจในอาชีพ (Interest Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 11 ถึง 12 ปี เด็กจะมีความสนใจในอาชีพมากขึ้นความสนใจนี้อยู่บนรากฐานของความชอบและความไม่ชอบ

2.1.4 ระยะพิจารณาความสามารถ (Capacity Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 13 ถึง 14 ปี เด็กจะให้ความสนใจต่อความสามารถของตนเองเป็นพื้นฐานในการพิจารณาเลือกอาชีพ

2.2 ระยะการสำรวจ (Exploration Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วง 15 ถึง 24 ปี ในระยะนี้บุคคลจะสำรวจตนเองและสำรวจอาชีพเพื่อแสวงหาข้อมูลและประสบการณ์ซึ่งได้จากกิจกรรมในโรงเรียน การทำงานพิเศษ ระยะการสำรวจยังแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 3 ระยะ คือ

2.2.1 ระยะทดลองเลือกอาชีพ (Tentative Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 15 ถึง 17 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาและทดลองเลือกอาชีพโดยอาศัยเหตุผลหลายประการ เช่น ความต้องการ ความสนใจ ความสามารถ แต่ยังไม่ได้ตัดสินใจเลือกอาชีพที่แน่นอน

2.2.2 ระยะหัวเลี้ยวหัวต่อของพัฒนาการด้านอาชีพ (Transition Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 18 ปี ถึง 21 ปี เป็นระยะที่บุคคลพิจารณาเลือกอาชีพจากปัจจัยต่าง ๆ ที่มีสภาพความเป็นจริง เช่น โอกาสที่จะได้รับการศึกษาหรือโอกาสที่จะได้ประกอบอาชีพนั้น ๆ

2.2.3 ระยะทดลองปฏิบัติงาน (Uncommitted Trial Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 22 ถึง 24 ปี เป็นระยะที่บุคคลตัดสินใจทดลองปฏิบัติงาน

2.3 ระยะเริ่มต้นประกอบอาชีพ (Establishment Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 25 ถึง 40 ปี เป็นระยะที่บุคคลเริ่มทำงานเมื่อได้พบงานที่เหมาะสม แต่ถ้ายังไม่พบงานที่เหมาะสมก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงงานระยะต้น ๆ ระยะทดลองปฏิบัติงานแบ่งออกเป็นระยะย่อย ๆ 2 ระยะ คือ

2.3.1 ระยะทดลองปฏิบัติงาน (Committed Trial Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 25 ถึง 30 ปี เป็นระยะที่บุคคลตัดสินใจประกอบอาชีพอย่างใดอย่างหนึ่งแล้ว แต่ถ้าอาชีพยังไม่มีความเหมาะสมหรือยังไม่พอใจก็อาจมีการเปลี่ยนแปลงอาชีพใหม่ได้

2.3.2 ระยะอาชีพถาวร (Stabilization Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 31 ถึง 44 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้พบอาชีพที่เหมาะสมและเริ่มปักหลักทำงาน เพื่อความมั่นคงในหน้าที่

2.4 ระยะรักษาความมั่นคงในอาชีพ (Maintenance Sub Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุ 31 ถึง 44 ปี เป็นระยะที่บุคคลได้พบอาชีพที่มั่นคงและหาความก้าวหน้าในการประกอบอาชีพ

2.5 ระยะเสื่อมถอย (Decline Stage) ระยะนี้อยู่ในช่วงอายุตั้งแต่ 65 ปีขึ้นไป ประสิทธิภาพในการประกอบอาชีพของบุคคลจะลดลงอันเนื่องมาจากความชราและจะเลิกการประกอบอาชีพโดยสิ้นเชิงในที่สุด

3. อิทธิพลประการที่สามเกิดจากจิตวิทยาความแตกต่างระหว่างบุคคล (Psychology of Individual Differences) และแนวความคิดจากการวิเคราะห์ตนเองและอาชีพ (Trait – Factor Notion) ที่มีความเชื่อว่าบุคคลมีความสามารถและคุณสมบัติที่เกี่ยวกับการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน จึงเป็นผลให้บุคคลได้รับผลสำเร็จจากการประกอบอาชีพที่แตกต่างกัน ในการเลือกอาชีพของบุคคลนั้นจะไม่เป็นไปตามบุคคลที่มีบุคลิกภาพ เช่น ความสนใจ ความถนัด ความสามารถ และทักษะที่

เหมาะสมกับอาชีพหนึ่งเท่านั้น เพราะไม่มีอาชีพใด ๆ ที่จะมีความเหมาะสมกับบุคลิกภาพของบุคคลใดบุคคลหนึ่งเพียงผู้เดียว จึงกล่าวได้ว่า บุคคลมีคุณสมบัติที่เหมาะสมกับอาชีพมากกว่าหนึ่งอย่างได้

นอกจากนี้ซูเปอร์ได้นำหลัก “งานตามขั้นพัฒนาการ” (Developmental Task) ซึ่งหมายถึงพัฒนาการด้านต่าง ๆ ของบุคคลในแต่ละช่วงของชีวิต มาอธิบายกระบวนการพัฒนาการด้านอาชีพของบุคคลดังตารางต่อไปนี้

ตาราง 1 การพัฒนาการด้านต่างๆ ของบุคคลในแต่ละช่วงอายุ

งานตามขั้นพัฒนาการด้านอาชีพ	ช่วงอายุ	ลักษณะโดยทั่วไป
ช่วงก่อตัว (Crystallization)	14 – 18	ในช่วงนี้บุคคลจะเกิดความสนใจที่จะวางแผนเพื่อประกอบอาชีพโดยใช้ข้อมูลด้านอาชีพความสนใจและค่านิยมของตนเองเป็นเครื่องพิจารณา
ช่วงเจาะจง (Specification)	18 – 21	เป็นช่วงที่บุคคลเลิกทดลองเลือกอาชีพแต่จะเจาะจงเลือกอาชีพหนึ่ง
ช่วงนำไปใช้ (Implementation)	21 – 24	เป็นช่วงที่บุคคลสำเร็จการศึกษาและเริ่มเข้าประกอบอาชีพ
ช่วงมั่นคง (Stabilization)	24 – 35	เป็นช่วงที่บุคคลใช้ความสามารถและประสบการณ์ประกอบอาชีพด้วยความมั่นคง
ช่วงก้าวหน้า (Consolidation)	35 +	เป็นช่วงที่บุคคลมีความเจริญก้าวหน้าในอาชีพ

ที่มา: สำเนา ขจรศิลป์ (2529, หน้า 37)

ซูเปอร์ (อ้างใน สำเนา ขจรศิลป์, 2529, หน้า 38) ได้เสนอทฤษฎีพัฒนาการด้านอาชีพไว้ 12 ประการ ดังนี้

1. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการอย่างต่อเนื่องกัน โดยทั่วไปแล้วจะไม่มีการย้อนกลับไปกลับมา
2. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่มีขั้นตอนและสามารถที่จะทำนายได้
3. พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการที่ดำเนินไปตลอดเวลา

4. ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองของบุคคลเริ่มขึ้นตั้งแต่ก่อนวัยรุ่น จะชัดเจนขึ้นเมื่อเข้าสู่วัยรุ่น และมีผลต่อพัฒนาการด้านอาชีพในวัยรุ่น

5. บุคคลจะมองเห็นสภาพความเป็นจริงเกี่ยวกับการเลือกอาชีพมากขึ้นเมื่ออายุมากขึ้น ตั้งแต่วัยรุ่นตอนต้นจนถึงผู้ใหญ่

6. ความสัมพันธ์และอาชีพของบิดามารดามีอิทธิพลต่อการเลือกอาชีพของบุตร

7. ความเจริญก้าวหน้าในการประกอบอาชีพของบุคคลย่อมมีความสัมพันธ์กับสติปัญญา สถานภาพทางเศรษฐกิจ สังคมของบิดามารดา ความต้องการ ค่านิยม ความสนใจ และทักษะในการสร้างความสัมพันธ์ระหว่างบุคคล

8. แขนงอาชีพที่บุคคลเลือกจะเกี่ยวข้องกับ ความสนใจ ค่านิยมและความต้องการ อิทธิพลของบิดามารดาหรือผู้ปกครอง ทรัพยากรที่ใช้ในชุมชน ระดับและคุณภาพของการศึกษา โครงสร้างและแนวโน้มของอาชีพตลอดจนทัศนคติของคนในชุมชน

9. แม้ว่าอาชีพแต่ละอย่างต้องการลักษณะพิเศษในด้านความสามารถ ความสนใจและบุคลิกภาพบางประการ แต่ก็มีคนประกอบอาชีพแต่ละอาชีพเป็นจำนวนมาก และมีอาชีพหลายอย่างให้แต่ละคนเลือก

10. ความพอใจในงานและชีวิตขึ้นอยู่กับการที่บุคคลประกอบอาชีพที่เหมาะสมกับความสามารถ ความสนใจ ค่านิยมและบุคลิกภาพด้านอื่นๆ ของตนเอง

11. ระดับความพอใจของบุคคลในอาชีพมีสัดส่วนกับระดับการใช้ความรู้สึกนึกคิดเกี่ยวกับตนเองทางด้านอาชีพ

12. งานและอาชีพเน้นความสำคัญของบุคลิกภาพมากทั้งชายและหญิง แม้ว่าบางคนจะเน้นองค์ประกอบด้านอื่น ๆ เช่น กิจกรรมในสังคม

ส่วนทฤษฎีของทิดแมนและโอฮารา Tiedeman and O'Hara ให้ความเห็นว่า พัฒนาการด้านอาชีพเป็นกระบวนการสร้างเอกลักษณ์ด้านพัฒนาอาชีพที่เน้นการตัดสินใจเลือกอาชีพและการปรับตัวในการประกอบอาชีพขั้นต่าง ๆ แบ่งออกเป็นระยะใหญ่ ๆ ได้ 2 ระยะคือ (อ้างใน ล้าเนาวิ์ ขจรศิลป์, 2529, หน้า 42-44)

1. ระยะเตรียมเลือกอาชีพ (Period of Anticipation or Preoccupation) ในระยะนี้แบ่งออกเป็นขั้นย่อย ๆ ได้ 4 ขั้น คือ

1.1 ขั้นการสำรวจ (Exploration Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะทำการสำรวจข้อมูลต่าง ๆ และประเมินตนเองว่ามีความสนใจ ความถนัด ความสามารถ ประสบการณ์ โดยลักษณะสาขาวิชา และลักษณะอาชีพต่าง ๆ ตลอดจนการประเมินความเป็นไปได้ในการประกอบอาชีพ

1.2 ขั้นการก่อตัวทางความคิด (Crystallization Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะนำเอาข้อมูลในขั้นการสำรวจมาพิจารณาพร้อมกับค่านิยมและเป้าหมายในชีวิตของตนเอง ประเภทของอาชีพและทางเลือกอื่น ๆ จะชัดเจนขึ้น

1.3 ขั้นการทดลองเลือกอาชีพ (Choice Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะทดลองตัดสินใจเลือกอาชีพ การตัดสินใจเลือกอาชีพครั้งนี้จะเป็นการตัดสินใจอย่างชั่วคราวหรือถาวรนั้นขึ้นอยู่กับข้อมูลที่บุคคลได้ทราบในขั้นการสำรวจและขั้นการก่อตัวทางความคิด

1.4 ขั้นการพิจารณารายละเอียด (Clarification Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะหาข้อมูลเพิ่มเติมเพื่อขจัดความสงสัยเพื่อให้ได้ข้อมูลที่มีรายละเอียดและชัดเจนเพียงพอเพื่อการตัดสินใจเลือกอาชีพที่แน่นอน

2. ระยะเวลาประกอบอาชีพและการปรับตัว (Period of Implementation and Adjustment) ในระยะนี้บุคคลพร้อมเริ่มประกอบอาชีพที่ได้เลือกสรรมาแล้ว ระยะเวลาประกอบอาชีพและการปรับตัวแบ่งออกเป็นขั้นย่อย ๆ 3 ขั้น คือ

2.1 ขั้นการเข้าสู่การศึกษาหรืออาชีพ (Induction Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะเข้าศึกษาในสาขาวิชาชีพเพื่อเตรียมตัวประกอบอาชีพหรือเริ่มประกอบอาชีพที่ได้เลือกไว้แล้ว โดยทั่วไปบุคคลจะยอมรับและปรับตัวเองเข้ากับสภาพแวดล้อมใหม่

2.2 ขั้นการปรับปรุง (Reformation Stage) ในขั้นนี้บุคคลจะได้รับการยอมรับในสภาพแวดล้อมทางการศึกษาหรืออาชีพที่ได้เลือกแล้ว บุคคลจะพยายามประนีประนอมกันระหว่างเป้าหมายของตนเองกับของคนกลุ่มใหญ่ และในที่สุดเขาก็จะคล้อยตามกลุ่ม

2.3 ขั้นความมั่นคง (Integration Stage) ในขั้นนี้บุคคลมีความมั่นคงและมีความสำเร็จในการศึกษาหรือการประกอบอาชีพและเห็นว่าอาชีพนั้นเหมาะสมกับตนเอง

อย่างไรก็ตามเมื่อบุคคลเกิดความรู้สึกไม่พอใจกับอาชีพ บุคคลนั้นอาจจะเริ่มกระบวนการเลือกอาชีพใหม่อีก ข้อมูลบางอย่างที่เกิดขึ้นจากกระบวนการเลือกอาชีพครั้งแรกก็จะสามารถใส่ประโยชน์ในกระบวนการตัดสินใจเลือกอาชีพครั้งต่อไป

การจัดการศึกษานอกโรงเรียน

กรมการศึกษานอกโรงเรียน (2538, หน้า 1- 5) เป็นหน่วยงานที่ดำเนินงานด้านการศึกษานอกระบบเป็นหลักมีบทบาทหน้าที่ในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกระบบให้แก่ประชาชนที่ขาดโอกาสทางการศึกษาให้ได้รับการศึกษาที่จำเป็นต่อการดำรงชีวิตมีพื้นฐานในการเรียนรู้ รู้จักคิดเป็น แก้ปัญหาเป็น เห็นช่องทางในการประกอบอาชีพ มีคุณธรรม จริยธรรม ได้รับข่าวสารข้อมูลที่เป็นประโยชน์และทันต่อเหตุการณ์อันเป็นการให้การศึกษาดลอดชีวิต โดยมีหลักการและวิธีการจัดการศึกษานอกระบบ ดังนี้

1. การให้ความรู้พื้นฐาน เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีความรู้พื้นฐานในการดำรงชีวิต สามารถอ่านออกเขียนได้ คิดเป็นทำเป็น แก้ปัญหาเป็น มีเครื่องมือในการแสวงหาความรู้เพิ่มเติมและแสวงหาข้อมูลต่าง ๆ มาใช้ประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน
2. การให้บริการข่าวสารข้อมูล เป็นการจัดการศึกษาเพื่อให้ประชาชนมีนิสัยรักการอ่าน รู้จักศึกษาค้นคว้าด้วยตนเอง และพัฒนาตนเองให้มีความรู้ทันต่อเหตุการณ์ เพื่อเป็นข้อมูลประกอบการตัดสินใจในการดำเนินชีวิตประจำวัน ในอันที่จะปรับปรุงชีวิตของตนให้ดีขึ้น
3. การให้ความรู้และทักษะอาชีพ เป็นการเพิ่มพูนความรู้ในด้านทักษะและวิชาชีพตามความต้องการและความพร้อมของประชาชน มุ่งให้ผู้เรียนมีความพร้อมในการประกอบอาชีพ และเป็นช่องทางในการประกอบอาชีพ สามารถพัฒนาอาชีพและชีวิตตนเองให้ดียิ่งขึ้นกว่าที่เป็นอยู่ การศึกษานอกโรงเรียนได้วิวัฒนาการมาจากการศึกษาผู้ใหญ่ ที่เกี่ยวข้องกับปัญหาพื้นฐานทางด้าน เสรีภาพ ความยุติธรรม ความเสมอภาคและโอกาสที่เท่าเทียมกัน การศึกษานอกโรงเรียนมีความหลากหลายทางด้าน โปรแกรม ผู้จัดและกลุ่มเป้าหมาย ปรัชญาการศึกษานอกโรงเรียนจึงมีลักษณะที่ผสมผสาน ไม่ได้ยึดถือรูปแบบใดหรือแนวทางใดโดยเฉพาะและแต่ละประเทศจะมีรูปแบบและวิธีการของตนเอง ซึ่งขึ้นอยู่กับสภาพความเป็นอยู่ วัฒนธรรม สิ่งแวดล้อมและนโยบายในการพัฒนาประเทศในปัจจุบันเป้าหมายของการศึกษานอกโรงเรียนของประเทศไทยมุ่งให้มีบทบาทในการเปลี่ยนแปลงและพัฒนาประชาชน โดยเฉพาะผู้ด้อยและขาดโอกาสให้เป็นผู้มีความรู้ ทักษะอาชีพ ทักษะคิด ค่านิยม ในทางที่สามารถคิดเป็น ทำเป็นและแก้ปัญหาเป็น พัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาพึ่งพาตนเองได้ มีคุณภาพชีวิตที่ดี มีเจตคติไปในทางที่ดีมีคุณธรรม จริยธรรม วัฒนธรรม มีทัศนคติที่ดีต่อการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์เป็นประมุข อันเป็นพื้นฐานในการพัฒนาสังคม เศรษฐกิจ การเมือง การปกครองและวัฒนธรรมของประเทศชาติ

รูปแบบการจัดการศึกษานอกระบบและการจัดการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2548, หน้า 24-26) เป็นองค์กรหลักในการจัดกระบวนการเรียนรู้เพื่อให้เกิดสังคมแห่งความรู้และการพัฒนาที่ยั่งยืน โดยใช้รูปแบบการศึกษานอกระบบและการศึกษาตามอัธยาศัย มีรูปแบบการจัดดังนี้

1. การศึกษาพื้นฐาน

การศึกษาพื้นฐานเป็นการจัดการศึกษาสำหรับกลุ่มเป้าหมายนอกระบบโรงเรียน ด้วยรูปแบบวิธีการที่เหมาะสม และมีสาระหลักสูตรที่หลากหลาย สอดคล้องกับความต้องการ เพื่อให้กลุ่มเป้าหมายมีความรู้และทักษะพื้นฐานในการดำเนินชีวิต การทำงานและการศึกษาต่อเนื่อง ก่อให้เกิดชีวิตที่มั่นคงและสามารถอยู่ร่วมในสังคมอย่างมีความสุข โดยนัยดังกล่าว การศึกษาพื้นฐานจึงมีขอบเขตที่กว้างขวาง ครอบคลุมกว่าการศึกษาขั้นพื้นฐานที่กำหนดให้ผู้เรียนต้องได้รับการศึกษาตามที่หลักสูตรกำหนดไม่น้อยกว่า 12 ปี การจัดการศึกษาพื้นฐานจึงครอบคลุมเนื้อหาสาระตั้งแต่การส่งเสริมการรู้หนังสือ การศึกษาในหลักสูตรเทียบเท่าการศึกษาขั้นพื้นฐานและการศึกษาต่อเนื่องที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมายอย่างหลากหลาย โดยมีรูปแบบการดำเนินงานดังนี้

1.1 รูปแบบการส่งเสริมการรู้หนังสือ เป็นการจัดการศึกษาสำหรับประชาชนที่อาศัยอยู่บนพื้นที่สูงและพื้นที่ราบ เพื่อให้สามารถอ่านออกเขียนได้ และมีความรู้พื้นฐานทางด้านคณิตศาสตร์ วิทยาศาสตร์และเทคโนโลยี ตลอดจนความรู้ที่จะนำไปใช้ประโยชน์ในชีวิตประจำวัน โดยมีวิธีการจัดการศึกษาที่สอดคล้องกับสภาพและความต้องการของผู้เรียน

1.2 รูปแบบการศึกษาพบกลุ่ม เป็นวิธีเรียนที่เน้นความแตกต่างและความต้องการของผู้เรียนเป็นหลัก เป็นการเรียนรู้ในรูปแบบเฉพาะบุคคลที่ผู้เรียนแต่ละคนอาจต้องการเรียนเนื้อหาสาระและใช้ระยะเวลาในการเรียนที่ไม่เหมือนกัน มีการพบกลุ่มสัปดาห์ละครั้งหรือหลายครั้ง ทั้งนี้ขึ้นอยู่กับเวลา ความต้องการหรือความจำเป็นในการพบกลุ่มเพื่อทำกิจกรรมตามที่ได้รับมอบหมาย

1.3 รูปแบบการศึกษาทางไกล เป็นวิธีเรียนสำหรับกลุ่มเป้าหมายที่มีอายุมากและไม่มีเวลาที่จะมาพบกลุ่มและกลุ่มเป้าหมายที่อยู่ต่างประเทศ โดยผู้เรียนสามารถเรียนรู้ด้วยตนเองจากสื่อทางไกลหลายรูปแบบ

2. การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ ความสามารถ และทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลเพื่อให้บุคคลสามารถเข้าสู่อาชีพ สามารถประกอบอาชีพหรือพัฒนาอาชีพของตนได้โดยพิจารณาถึงความต้องการในการเรียนของแต่ละบุคคล จิตวิทยาการเรียนรู้

และจิตวิทยาผู้ใหญ่ ทั้งนี้วิทยากรผู้สอนจะต้องเป็นผู้ประกอบอาชีพนั้น หรือเป็นผู้ประสบความสำเร็จในการประกอบอาชีพหรือเป็นผู้ประกอบการหรือภูมิปัญญาท้องถิ่น โดยแบ่งการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็น 3 รูปแบบ คือ

2.1 การฝึกทักษะอาชีพ เป็นการฝึกในลักษณะหลักสูตรอาชีพระยะสั้น เวลาเรียนขึ้นอยู่กับความรู้ที่จัดและความต้องการของผู้เรียนเพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำความรู้ไปใช้ประโยชน์ในการประกอบอาชีพได้

2.2 การพัฒนาอาชีพ เป็นการจัดการศึกษาในลักษณะกลุ่มพัฒนาอาชีพที่กลุ่มผู้มีอาชีพประเภทเดียวกันมารวมกลุ่มกันเพื่อพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่ให้ดีขึ้น มีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ตลอดจนแสวงหาความรู้และประสบการณ์ร่วมกัน โดยมีวิทยากรมาให้ความรู้เป็นครั้งคราวตามความต้องการและมีการระดมทุนทางสังคมมาใช้ในการจัดกิจกรรมภายในกลุ่มด้วย

2.3 การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี เป็นการจัดการศึกษาที่มุ่งเน้นให้มีการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนาอาชีพที่ทำอยู่เพื่อให้มีรายได้เพิ่มขึ้นหรือนำมาช่วยในการประกอบอาชีพให้มีประสิทธิภาพยิ่งขึ้น

3. การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต

การศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิต เป็นการศึกษาที่ให้ความสำคัญกับการพัฒนาคนเพื่อให้มีความรู้และทักษะที่จำเป็นสำหรับการดำรงชีวิตในสังคมปัจจุบัน ทั้งที่เป็นสาระเกี่ยวกับทักษะชีวิตแกนกลางที่ทุกคนจะต้องเรียนรู้ เช่น ความปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน การป้องกันสาธารณภัย การจราจร การสร้างเสริมคุณธรรม จริยธรรม และค่านิยมที่ดีเป็นต้น และสาระที่สอดคล้องกับสังคมและ วัฒนธรรมของแต่ละภูมิภาค

4. การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน

การศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน เป็นการศึกษาที่บูรณาการความรู้และทักษะจากการศึกษาที่ผู้เรียนมีอยู่หรือได้รับจากการเข้าร่วมกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน แล้วนำไปใช้ประโยชน์ต่อการพัฒนาสังคมและชุมชน โดยมีรูปแบบการเรียนรู้ที่หลากหลายและใช้ชุมชนเป็นฐานในการพัฒนาการเรียนรู้ในการเรียนรู้ของคนในชุมชน เนื้อหาสาระมุ่งเน้นในเรื่องที่เกี่ยวกับการพัฒนาสังคมและชุมชน เช่น ประชาธิปไตยสิ่งแวดล้อมวิสาหกิจชุมชน การพัฒนาที่ยั่งยืน ความสงบสุขในสังคม เป็นต้น

วิธีการจัดการศึกษานอกโรงเรียน

สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร (2549, หน้า 40) ได้กล่าวถึงการจัดการศึกษานอกระบบควรใช้วิธีการดังต่อไปนี้

1. ยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลางโดยคำนึงถึงความต้องการ ความสนใจและความแตกต่างระหว่างผู้เรียน ให้ความสำคัญแก่ประสบการณ์ของผู้เรียนหรือกลุ่มเป้าหมาย
2. ใช้วิธีการที่หลากหลาย เช่น เรียนเป็นกลุ่มใหญ่ กลุ่มย่อย การสนทนาแลกเปลี่ยนความคิดเห็น การเรียนรายบุคคล ให้ผู้เรียนเลือกได้ตามความเหมาะสมกับสภาพของกลุ่มเป้าหมายและสภาพของท้องถิ่น
3. ควรมีความยืดหยุ่นในด้านต่าง ๆ เช่น เวลา หลักสูตร สถานที่เรียน การลงทะเบียน และลดกฎระเบียบต่าง ๆ
4. เน้นการฝึกทักษะกระบวนการคิด การวิเคราะห์ การจัดการ การเผชิญสถานการณ์ การแก้ปัญหา และการประยุกต์ใช้ความรู้
5. ส่งเสริมการเรียนรู้ด้วยตนเองและการนำตนเอง
6. เน้นการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นและประสบการณ์ เน้นการเรียนรู้จากสถานการณ์จริง การฝึกปฏิบัติจริงจนสามารถทำได้
7. ควรใช้ภูมิปัญญาชาวบ้านและวิถีชีวิตในการเรียนรู้ จัดการเรียนรู้ให้เกิดขึ้นได้ตลอดเวลาทุกสถานที่

การวัดและประเมินผลการศึกษา

สถาบันการศึกษาและพัฒนาต่อเนื่องสิรินธร (2549, หน้า 43) กิจกรรมการศึกษานอกระบบโรงเรียนมีลักษณะการดำเนินการที่แตกต่างจากการศึกษาในระบบโรงเรียน โดยมีความยืดหยุ่นมากกว่าทั้งในด้านกฎระเบียบต่าง ๆ เนื้อหาหลักสูตร วิธีเขียนรวมทั้งการวัดผลการเรียน นอกจากนี้กลุ่มเป้าหมายของการศึกษานอกระบบจะแตกต่างจากการศึกษาในระบบอย่างมาก เพราะส่วนใหญ่เป็นผู้ใหญ่ เป็นผู้ประกอบอาชีพการงานแล้วมีอายุที่หลากหลาย เพราะฉะนั้น การวัดและประเมินผลจะทำเช่นเดียวกับนักเรียนในโรงเรียนคงไม่เหมาะสม อีกทั้งพระราชบัญญัติการศึกษาแห่งชาติ พ.ศ. 2542 ได้เปิดโอกาสให้การประเมินเป็นไปตามความเหมาะสมแต่ละระดับและรูปแบบการศึกษา เพราะฉะนั้นการวัดผลและประเมินผลทางการศึกษานอกระบบจึงควรดำเนินการดังนี้

1. ควรเป็นการประเมินพัฒนาการการเรียนรู้ของผู้เรียนมากกว่าการประเมินผลสัมฤทธิ์ทางการเรียนเพียงอย่างเดียว ควรประเมินความก้าวหน้า ประเมินตามสภาพจริง ประเมินการประยุกต์ใช้ความรู้ มิได้ประเมินว่าได้หรือตก
2. ใช้เทคนิควิธีการประเมินที่หลากหลายให้เหมาะสมกับลักษณะของวิชาหรือลักษณะของกิจกรรมและกลุ่มเป้าหมาย
3. ควรพยายามหลีกเลี่ยงการประเมินแบบแข่งขัน แต่ประเมินโดยการสะสมคะแนนและการประเมินผลงานที่เป็นรูปธรรม เพื่อผู้เรียนจะได้มีกำลังใจ
4. กระบวนการประเมินควรให้ความสำคัญต่อผู้เรียนและมีมาตรฐาน
5. ควรมีการติดตามผลและประเมินผลอย่างต่อเนื่อง
6. การประเมินผลนอกจากจะประเมินโดยฝ่ายผู้จัดการศึกษาแล้ว ควรจะรับฟังผลสะท้อนกลับ (Feedback) จากผู้เรียนด้วย

ทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่

ทฤษฎี Andragogy (Malcom Knowles, 1980) เป็นทฤษฎีที่พัฒนาขึ้นมาจากการศึกษาเกี่ยวกับการเรียนรู้ของผู้ใหญ่ ซึ่งเน้นให้ผู้ใหญ่สามารถเรียนรู้ได้ด้วยตนเอง และคาดหวังว่าการตัดสินใจเรียนของผู้ใหญ่จะได้รับการตอบสนองที่ดี ดังนั้นการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จึงต้องสอดคล้องเหมาะสมกับสภาพพื้นฐานของผู้ใหญ่แต่ละคน ดังนี้

1. มโนภาพต่อตนเอง (Self - Concept) เมื่อบุคคลเจริญเติบโตและมีวุฒิภาวะมากขึ้นเท่าใด มโนภาพต่อตนเองก็จะเคลื่อนจากการพึ่งผู้อื่น ไปเป็นตัวของตัวเอง ตามความเชื่อของทฤษฎี Andragogy คือ เมื่อบุคคลสามารถควบคุมตัวเองและนำตนเองได้เป็นผู้ใหญ่แล้ว สิ่งที่จะตามมา คือ ความต้องการทางจิตใจอย่างลึกซึ้งที่จะให้ผู้อื่นมองตัวเองว่าสามารถควบคุมตนเองได้
2. ประสบการณ์ (Experience) เมื่อบุคคลมีวุฒิภาวะมากขึ้นก็ยังมีประสบการณ์มากขึ้น และทำให้เป็นแหล่งทรัพยากรอันมหาศาลของการเรียนรู้และในขณะเดียวกันก็มีพื้นฐานกว้างขวางที่จะรับการเรียนรู้ใหม่ ๆ
3. ความพร้อม (Readiness) ผู้ใหญ่มีความพร้อมที่จะเรียน เมื่อเขารู้สึกว่ามีความต้องการและสนใจในการเรียนรู้ “จำเป็น” ตอบทบาทและหน้าที่ทางสังคม
4. แนวโน้มการเรียนรู้ (Orientation to Learning) ผู้ใหญ่มีแนวโน้มที่ยึดศูนย์กลางของปัญหาในการเรียนรู้ สาเหตุใหญ่มาจากเรื่องของเวลา ความรู้นั้นจะต้องนำไปใช้ได้ทันที

Malcom Knowles (1980) ยังได้สรุปหลักการสำคัญของ Andragogy ไว้ดังนี้ คือ

1. ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะมีส่วนเข้าไปเกี่ยวข้องในการวางแผนการประเมินการจัดการเรียนการสอนเพื่อตอบสนองความต้องการของเขาได้
  2. แนวโน้มการเรียนรู้ของผู้ใหญ่จะมีจุดรวมอยู่ที่ชีวิต (Life Centered) คือ การใช้สถานการณ์ชีวิตไม่ใช่เนื้อหาวิชา และการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นยึดปัญหาเป็นศูนย์กลางมากกว่าที่จะมุ่งเนื้อหาตำรา
  3. ประสบการณ์เป็นแหล่งที่มาของความรู้ที่มีคุณค่าสำหรับผู้ใหญ่ โดยมีวิธีการศึกษาของผู้ใหญ่ คือ การวิเคราะห์จากประสบการณ์ ประสบการณ์และความผิดพลาดต่างๆจะนำไปสู่พื้นฐานของกิจกรรมการเรียนรู้
  4. ผู้ใหญ่มีความต้องการที่จะเป็นผู้นำตนเอง และใช้เวลาส่วนใหญ่ในการเรียนรู้ด้วยตนเอง ดังนั้นกระบวนการแสวงหาความรู้ของผู้เรียนจะมากกว่าการถ่ายทอดความรู้ของครู
  5. ความแตกต่างของบุคคลแต่ละคนมีมากขึ้นตามอายุ ดังนั้นการศึกษาของผู้ใหญ่จะต้องคำนึงถึงความแตกต่างในเรื่องวิธีการ เวลา สถานที่ และความเร็วในการเรียนรู้ของผู้ใหญ่
- สรุปได้ว่าทฤษฎีการเรียนรู้ของผู้ใหญ่นั้นจะต้องใช้ประสบการณ์และสถานการณ์จริงในชีวิตของตนเป็นตำรา เพราะการศึกษาก็คือชีวิตและชีวิตก็คือการศึกษา

หลักการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2547, หน้า 7) ได้กำหนดนโยบายในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียนให้กับประชาชน โดยมีหลักการสำคัญ คือ “จัดเพื่อให้ทุกคนมีงานอาชีพทำแล้วต้องพัฒนาอาชีพเป็นการเรียนรู้อย่างต่อเนื่องตลอดชีวิต” และ “ประชาชนที่มีอาชีพอยู่แล้วจำเป็นต้องแสวงหาความรู้... เพื่อพัฒนาอาชีพ ทั้งการพัฒนาคุณภาพของผลผลิต การขยายกิจการให้กว้างขวางยิ่งขึ้น รวมทั้งพัฒนากลุ่มอาชีพ ที่มีลักษณะเดียวกันให้มีความเข้มแข็ง มีอำนาจต่อรองในการขายผลผลิต”

จากนโยบายดังกล่าว มีจุดหมายปลายทางในการพัฒนาอาชีพ โดยมองเป็นองค์รวมว่า กิจกรรมในการพัฒนาอาชีพจะเป็นหัวขบวนที่จะนำไปสู่การรวมกลุ่มเพื่อกิจกรรมอื่น ๆ ที่ดูแลประโยชน์ให้แก่สมาชิกกลุ่มและสมาชิกในชุมชนทั้งในด้านเศรษฐกิจสังคม ได้แก่ สวัสดิการที่พึงเกิดขึ้นในชุมชน เป็นการพัฒนาคนให้เห็นแก่ส่วนรวม มีคุณธรรม จริยธรรม และมีความกระตือรือร้น เพื่อพัฒนาตนเองอยู่ตลอดเวลาอันจะนำพาให้ชุมชนมีความเข้มแข็ง

หลักการจัดการศึกษาอาชีพเป็นการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถ ทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน ดังนั้นในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจะต้องมีการวางแผน การจัดการเรียนการสอนที่เหมาะสมสำหรับผู้เรียนแต่ละกลุ่ม ซึ่งต้องมีระบบจำแนกผู้เรียนที่จะเรียนวิชาชีพแต่ละกลุ่มแต่ละประเภท โดยพิจารณาถึงความต้องการในการเรียนรู้อย่างแท้จริง

การจัดการศึกษาอาชีพ มีหลักการสำคัญดังนี้

1. เป็นการศึกษาให้กับประชาชนนอกระบบโรงเรียน
2. ใช้กระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนเป็นหลักในการเรียนรู้
3. ใช้ทุนทางสังคมเป็นหลักในการจัดการศึกษา ได้แก่ ทรัพยากรของชุมชน ทรัพยากรทางบุคคล และสังคม ทุนทางภูมิปัญญาและวัฒนธรรม รวมทั้งทุนจากรัฐและทุนจากชุมชนเอง ซึ่งทุนต่าง ๆ เหล่านี้ ถ้าได้มีการจัดการที่เหมาะสมจะส่งผลต่อความสำเร็จเป็นอย่างมาก
4. ครูการศึกษาออกโรงเรียนเป็นเจ้าภาพจัดการศึกษาให้กับชุมชน

วัตถุประสงค์ของการจัดการศึกษาอาชีพ

เพื่อให้ประชาชนมีความรู้ และทักษะพื้นฐานในการประกอบอาชีพซึ่งจะนำไปสู่การปรับปรุงชีวิต ความเป็นอยู่ การเพิ่มรายได้ของครอบครัว ส่งเสริมการมีงานทำและพึ่งพาตนเองได้ เพื่อพัฒนาศักยภาพของผู้เรียนให้สามารถประกอบอาชีพได้

สาระสำคัญของการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547, หน้า 1-2) การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพเป็นการศึกษาเพื่อพัฒนาความรู้ความสามารถและทักษะในการประกอบอาชีพของบุคคลและกลุ่มบุคคล ซึ่งมีจุดมุ่งหมายในชีวิตที่แตกต่างกัน โดยมีสาระสำคัญ ดังนี้

1. การเรียนรู้อาชีพแบบองค์รวม ที่ประชาชน ครูการศึกษาออกโรงเรียนและผู้มีส่วนเกี่ยวข้องร่วมกันจัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อฟื้นฟูเศรษฐกิจชุมชน
2. การออกแบบการเรียนรู้อาชีพตามลักษณะของการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพในรูปแบบการฝึกทักษะอาชีพ การเข้าสู่อาชีพ การพัฒนาอาชีพ และการพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยี
3. การเรียนรู้จากการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิต โดยใช้กระบวนการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา โดยสรุปเป็นตารางที่ 2 ดังนี้

4. การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ ที่พัฒนาศักยภาพของบุคคลและชุมชนที่สอดคล้องกับวิถีชีวิต โดยส่งเสริมการรวมกลุ่มอาชีพ สร้างเครือข่ายอาชีพมีระบบการแลกเปลี่ยนเรียนรู้และประสบการณ์ทำอาชีพภายใต้วัฒนธรรมของชุมชนมีกลยุทธ์เพื่อการแข่งขันของชุมชน เป็นชุมชนที่ใช้เทคโนโลยีในการบริหารจัดการและพัฒนาอาชีพ

ตาราง 2 กระบวนการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา

กระบวนการคิด	ผลการเรียนรู้ที่ต้องการให้เกิดกับ ผู้เรียน	กิจกรรม
คิด	ทักษะการคิดวิเคราะห์ (คิดเป็น)	การศึกษาชุมชน การสำรวจ และ การหาเหตุผล
ทำ	ทักษะการคิดอย่างมีวิจารณญาณ	การวางแผน การทำโครงการ
จำ	ทักษะการทำงานอย่างเป็นระบบ	เรียนรู้การทำงานตามแผน
แก้ปัญหา	ทักษะการสังเคราะห์	สรุปเหตุการณ์ จดบันทึก
	ทักษะการสร้างสรรค์	สร้างองค์ความรู้
พัฒนา	ทักษะการประยุกต์	สร้างสิ่งใหม่
	ทักษะการแก้ปัญหา	แก้ไขปรับปรุง
	ทักษะการพัฒนา ทำให้ดีขึ้น ปรับปรุง เปลี่ยนแปลงอย่างต่อเนื่อง	ดำเนินการเข้าสู่มาตรฐานความ ต้องการ

1. การรวมกลุ่มอาชีพ

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547, หน้า 28) การรวมกลุ่มการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพต้องมีปัจจัยการดำเนินงานดังนี้

1.1 รับสมัครผู้เรียนตามกลุ่มอาชีพที่ต้องการเรียน โดยแต่ละกลุ่มต้องมีสมาชิกกลุ่มการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพที่เข้าร่วม โครงการจำนวนกลุ่มละ 20 คน แต่ละกลุ่มต้องเป็นอาชีพเดียวกัน และเป็นผู้ที่สนใจที่จะเข้าร่วมกิจกรรมการพัฒนาอาชีพโดยวิธีการต่าง ๆ เช่น การจัดเวทีชาวบ้าน และการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

1.2 มีแหล่งเรียนรู้/สถานที่ตั้งกลุ่มตามสภาพและศักยภาพของกลุ่มและชุมชน

1.3 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจัดให้มีผู้ประสานงาน/ครูพี่เลี้ยง
รับผิดชอบกลุ่ม

1.4 จัดให้มีทุนสนับสนุน เช่น ทุนจากภาครัฐ ทุนทางสังคมอื่น ๆ

1.5 จัดระบบการบริหารจัดการเพื่อส่งเสริมกลุ่มให้เกิดกระบวนการเรียนรู้และพัฒนา
อย่างต่อเนื่อง

1.6 มีสื่อ/วัสดุอุปกรณ์การเรียนรู้ตามความต้องการของกลุ่ม

2. การสร้างเครือข่ายอาชีพ

ในการดำเนินงานการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมายจะมี
ความต้องการที่หลากหลายอาชีพ ดังนั้นในการทำงานให้บรรลุเป้าหมายจึงต้องมีการประสานงาน
เครือข่ายในพื้นที่เข้าร่วมกิจกรรมทั้งหน่วยงานที่เกี่ยวข้อง ผู้นำองค์กรต่าง ๆ ในด้านวิทยากร
ภูมิปัญญาท้องถิ่น การศึกษาดูงาน แหล่งเรียนรู้ และแหล่งเรียนรู้ทางสังคมให้มีส่วนร่วมในการจัด
การศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ โดยการประสานงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอ ซึ่ง
เป็นหน่วยงานที่รับผิดชอบโดยตรงและมีครูศูนย์การเรียนรู้ชุมชนเป็นผู้ทำหน้าที่ในการประสานงาน

3. การจัดกระบวนการเรียนรู้

สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน (2547, หน้า 28-29) การจัดกระบวนการ
เรียนรู้ในลักษณะการบูรณาการนั้น เพื่อให้สถานศึกษาสามารถนำไปใช้ดำเนินการให้เป็น
รูปธรรมจึงจัดกิจกรรมเพื่อเป็นแนวทางไว้ 7 ขั้นตอน โดยยึดหลักการ ดังนี้

3.1 ยึดหลักการคิด ทำ จำ แก้ปัญหาและพัฒนา

3.2 จัดให้มีการเรียนรู้ร่วมกันอย่างเป็นระบบ 7 ขั้นตอน

3.3 มีระบบการประเมินส่วนย่อย ภาพรวมและเป็นการประเมินเพื่อการพัฒนา

3.4 เน้นกระบวนการกลุ่มและการมีส่วนร่วมของบุคคลและชุมชน

ในการดำเนินการจัดกิจกรรมแต่ละขั้นตอน ประกอบด้วย 1) การสำรวจข้อมูลชุมชน
2) การวิเคราะห์อาชีพ 3) การรวมกลุ่มผู้เรียน 4) การจัดทำแผนพัฒนาอาชีพโดยกลุ่ม 5) การจัดทำ

แผนการเรียนรู้ 6) การดำเนินงานตามแผนการเรียนรู้ 7) การรายงานผลต่อสาธารณชนของแต่ละ
ขั้นตอนคือ การสำรวจข้อมูลชุมชน โดยมีการสำรวจข้อมูลดังนี้ 1) ศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูล
Local & Community Base หรือศึกษาข้อมูลจากฐานข้อมูลสำหรับจัดทำแผนชุมชนอื่น ๆ

2) ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอตรวจสอบและสำรวจข้อมูลเพิ่มเติม 3) สรุปรายชื่อ
ตามประเด็นสภาพเศรษฐกิจของชุมชน กลุ่มอาชีพในชุมชนมีกี่กลุ่มอยู่ที่ใดอาชีพใดบ้าง ความเข้มแข็ง
ของกลุ่มในการประกอบอาชีพในชุมชนมีอะไรบ้าง สินค้า/บริการใดในชุมชนที่มีมากในชุมชนและ
สินค้าใดในชุมชนที่ขาดแคลนต้องนำเข้าจากชุมชนอื่น ๆ

ทั้งนี้รายละเอียดของการจัดกระบวนการเรียนรู้ ดังแสดงในตาราง 3

ตาราง 3 การจัดกระบวนการเรียนรู้

กิจกรรม	เงื่อนไข	การเรียนรู้
1. ศูนย์บริการการศึกษา นอกโรงเรียนอำเภอ จัดทำระบบสารสนเทศ	- สภาพเศรษฐกิจชุมชน - การรวมกลุ่มทางสังคม - ทรัพยากรชุมชน - การตลาด - ทูทางสังคม	ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน อำเภอศึกษาข้อมูล Local & Community Base และฐานข้อมูล อื่น ๆ สำหรับการจัดทำแผนชุมชน
2. ครูการศึกษานอก โรงเรียนร่วมกับชุมชน สืบค้นแรงจูงใจไปสู่ การพัฒนา	- จัดกลุ่มอาชีพที่ต้องการ พัฒนา - จัดกลุ่มอาชีพที่สร้างใหม่ - วิเคราะห์ความเป็นไปได้ ของแต่ละอาชีพ - จัดลำดับความสำคัญของ อาชีพ	ศึกษาสภาพแวดล้อมชุมชน วิเคราะห์จุดแข็งจุดอ่อนของแต่ละ อาชีพใหม่ที่ชุมชนต้องการ โดย ให้สอดคล้องกับความต้องการ ของตลาดและทรัพยากรที่มีอยู่ หรือเป็นอาชีพ ที่ขาดแคลนที่ต้อง สั่งนำเข้าจากชุมชนอื่น ๆ
3. จัดผู้เรียนเข้าสู่อาชีพ เดียวกัน	- ประชาสัมพันธ์ - จัดเวทีชาวบ้าน - ศึกษาดูงาน - พบผู้รู้ - รวมกลุ่มอาชีพเดียวกัน	จัดเวทีเสวนาแต่ละอาชีพให้ผู้เรียน ศึกษาสภาพอาชีพของตนเอง และ ศึกษาดูงานพบผู้รู้ในสาขาอาชีพ ต่างๆแล้วสรุปปัญหาความต้องการ ในการพัฒนาอาชีพของกลุ่มหรือ สร้างอาชีพใหม่
4. ทำแผนพัฒนาอาชีพ แบบมีส่วนร่วม	- กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย - จัดทำแผนพัฒนาแต่ละ เป้าหมาย	ร่วมกันคิด กำหนดวิสัยทัศน์ เป้าหมาย จัดทำแผนพัฒนาและ โครงการ
5. จัดทำแผนการเรียนรู้ และการทำงานตาม โครงการ	- วิเคราะห์แผนเพื่อกำหนด โครงการ และสาระความรู้ - จัดทำแผนปฏิบัติการเรียนรู้ และทำงานตามโครงการ - กำหนดแหล่งเรียนรู้	เน้นการจัดการเรียนรู้แบบมี ส่วนร่วม โดยให้ผู้เรียนเป็น สำคัญร่วมคิด ร่วมทำ

ตาราง 3 (ต่อ)

กิจกรรม	เงื่อนไข	การเรียนรู้
	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดกิจกรรมการเรียนรู้ตามโครงการ เช่น พบผู้รู้ของจริง ปฏิบัติจริง ศึกษาจากสื่อต่าง ๆ 	
6. เรียนรู้ทำงานตามโครงการ ตรวจสอบติดตาม ประเมินผลการเรียนรู้เป็นระยะ ๆ	<ul style="list-style-type: none"> - ศึกษาไปพร้อมกับปฏิบัติจริงตามโครงการ - บันทึกผลการปฏิบัติงาน ตรวจสอบ ติดตามประเมิน พร้อมแก้ไขข้อบกพร่อง - ปรีกษาผู้รู้ - เชื่อมโยงเศรษฐกิจสู่ตลาดภายในและนอกชุมชน - สร้างพันธมิตรและเครือข่ายทางอาชีพ 	การดำเนินงานให้ระดมทุนทางสังคม และใช้ทรัพยากรที่มีอยู่อย่างคุ้มค่า โดยเน้นกระบวนการคิด ทำ จำ แก้ และพัฒนา
7. แสดงผลงานต่อสาธารณชน	<ul style="list-style-type: none"> - จัดสารคดีและจำหน่ายผลิตภัณฑ์ - จัดนิทรรศการ - ประกวดโครงการ - ประกาศเกียรติคุณ 	เป็นการประชาสัมพันธ์ผลงานของกลุ่มเพื่อเป็นการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ซึ่งกันและกันและขยายกลุ่มพัฒนาอาชีพให้ประชาชนทั่วไปช่วยประเมินคุณภาพผลผลิตและบริการ
8. จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษา	<ul style="list-style-type: none"> - กำหนดวิสัยทัศน์พัฒนาอาชีพตามสภาพที่เป็นจริงของประชาชน - กำหนดกลยุทธ์เพื่อให้การดำเนินงานสำเร็จตามวิสัยทัศน์ - กำหนดเป้าหมายความสำเร็จในแต่ละกลยุทธ์ 	<ul style="list-style-type: none"> - เรียนรู้นโยบายพัฒนาและการเสริมเติมปัญญาให้กับชุมชนของรัฐ - วิเคราะห์สภาพที่เป็นจริงของประชาชน/ชุมชน - ร่วมกันแลกเปลี่ยนเรียนรู้จัดทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาพัฒนาอาชีพ

ตาราง 3 (ต่อ)

กิจกรรม	เงื่อนไข	การเรียนรู้
	- จัดทำโครงการพัฒนา	- จัดเวทีเสวนาระหว่างภาคีเพื่อการศึกษาความเป็นไปได้และความเหมาะสมที่จะทำแผนพัฒนาคุณภาพการศึกษาพัฒนาอาชีพไปใช้กับชุมชน/ประชาชน
9. ดำเนินการจัดการศึกษาไปตามแผนพัฒนา	- จัดทำเอกสารแผนปฏิบัติการในแต่ละโครงการพัฒนาโดยผู้ปฏิบัติงานเอง - ผู้ปฏิบัติงานจะต้องควบคุมตนเองให้ทำงานเป็นไปตามแผนปฏิบัติการ - ผู้ปฏิบัติงานจะต้องตรวจสอบหาข้อบกพร่อง การทำงานของตนเองเป็นระยะๆ - ผู้ปฏิบัติงานจะต้องปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่อง การทำงานของตนเองและกลุ่มเป็นระยะ ๆ	- ผู้บริหารร่วมกับผู้ปฏิบัติเรียนรู้ร่วมกันในการทำงานให้เป็นไปตามแผนโดยใช้วงจรเคมมิ่ง (PDCA) ดังนี้ (1) P ร่วมกันทำโครงการวิเคราะห์กำหนดกิจกรรมและจัดทำขั้นตอนการทำงาน (2) D ร่วมกันทำงานตามแผนปฏิบัติการ (3) C ร่วมกันตรวจสอบการทำงานเป็นระยะ ๆ (4) A ร่วมกันแก้ไขข้อบกพร่อง
10. ตรวจสอบติดตามคุณภาพการจัดการศึกษาพัฒนาอาชีพ	- การพัฒนาอาชีพจัดตั้งคณะผู้ตรวจติดตามคุณภาพ - คณะผู้ตรวจติดตามนำเอกสารโครงการและแผนมาวิเคราะห์กำหนดรายการตรวจ - ก่อนตรวจต้องแจ้งให้ครูเจ้าภาพและครูพี่เลี้ยงรับทราบรายการตรวจ	- ฝึกอบรมคณะผู้ตรวจติดตามให้เข้าใจว่าการตรวจติดตามเป็นกระบวนการวินิจฉัยหาข้อบกพร่องเพื่อการพัฒนา

ตาราง 3 (ต่อ)

กิจกรรม	เงื่อนไข	การเรียนรู้
11. ปฏิบัติการแก้ไขข้อบกพร่อง	- ร่วมกันปฏิบัติการตรวจติดตามคุณภาพ - นำข้อบกพร่องที่พบจากการตรวจติดตามมาวิเคราะห์ กำหนดแนวทางพัฒนาและแก้ปัญหาการจัดการศึกษาพัฒนาอาชีพ	- คณะผู้ตรวจติดตามร่วมกับครูเจ้าภาพ ครูพี่เลี้ยงและคณะนักศึกษาแลกเปลี่ยนเรียนรู้เพื่อกำหนดแนวทางแก้ปัญหา - ครูพี่เลี้ยง ครูเจ้าภาพ และนักศึกษาร่วมกันกำหนดองค์ความรู้ที่จะใช้แก้ปัญหา ปฏิบัติการประยุกต์ใช้ความรู้แก้ปัญหา

ที่มา: ปรับปรุงจาก “สำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน” (2547, หน้า 24-27)

4. กลุ่มเป้าหมายที่ดำเนินการ

- 4.1 กลุ่มผู้ต้องการเรียนรู้ทักษะอาชีพแต่อาจจะไม่นำไปประกอบอาชีพได้
- 4.2 กลุ่มผู้เข้ารับการอบรม หรือร่วมกิจกรรมเพื่อเข้าสู่อาชีพ
- 4.3 กลุ่มผู้มีอาชีพเดียวกันที่ต้องการพัฒนาอาชีพของตนให้ดียิ่งขึ้น
- 4.4 กลุ่มที่ต้องการนำเทคโนโลยีสมัยใหม่มาใช้พัฒนาอาชีพของตน

แนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ

นโยบายการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ คือ เร่งรัดส่งเสริมและพัฒนาการจัดการศึกษา เพื่อการพัฒนาอาชีพที่ตอบสนองความต้องการของกลุ่มเป้าหมาย โดยมุ่งเน้นการปฏิบัติจริงที่บูรณาการกับวิถีชีวิตให้แก่บุคคลและชุมชนเพื่อแก้ปัญหารว่างงานและเสริมสร้างความเข้มแข็งให้กับเศรษฐกิจของชุมชน

1. การฝึกทักษะอาชีพ วิเคราะห์ความต้องการของผู้ร่วมกิจกรรมและความต้องการของผู้เรียนจัดฝึกทักษะอาชีพหรือกิจกรรมส่งเสริมการเรียนรู้ในรูปแบบต่าง ๆ เช่น รูปแบบการสาธิตและการปฏิบัติจริงที่ตอบสนองความต้องการของผู้เรียน เพื่อให้มีความรู้และทักษะพื้นฐานในอาชีพ
2. การเข้าสู่อาชีพ จัดกิจกรรมต่อเนื่องจากการฝึกทักษะอาชีพ โดยจัดเป็นกิจกรรมเฉพาะเพื่อพัฒนากลุ่มเป้าหมายให้สามารถคิด วิเคราะห์ แลกเปลี่ยนเรียนรู้ และพัฒนาตนเองจนมีความสามารถที่จะเข้าสู่อาชีพได้
3. การพัฒนาอาชีพ จัดกิจกรรมพัฒนาความรู้ความสามารถในการเรียนรู้ทางด้านอาชีพของกลุ่มเป้าหมายโดยใช้กระบวนการกลุ่ม จัดให้มีการรวมกลุ่มของผู้มีอาชีพประเภทเดียวกัน เพื่อรวมเป็นกลุ่มเรียนรู้ และเป็นเครือข่ายในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ แสวงหาความรู้และประสบการณ์ ตลอดจนพัฒนาอาชีพของสมาชิกในกลุ่ม
4. การพัฒนาอาชีพด้วยเทคโนโลยีพื้นฐาน จัดกิจกรรมการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย โดยนำเทคโนโลยีที่เหมาะสมกับอาชีพของกลุ่มเป้าหมาย โดยเน้นการจัดกิจกรรมให้กับกลุ่มเป้าหมายในสถานประกอบการ และผู้ที่ต้องการนำเทคโนโลยีมาใช้ในการพัฒนากิจการและพัฒนาศักยภาพของตนเอง เช่น การนำเทคโนโลยีมาใช้ในการ การเพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อเพื่อการขยายพันธุ์พืชเป็นจำนวนมาก การแปลงเพศปลานิลเพื่อให้มีขนาดสม่ำเสมอ

1. การแลกเปลี่ยนเรียนรู้

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547, หน้า 11) การแลกเปลี่ยนเรียนรู้เป็นการหาแนวทางในการพัฒนาอาชีพของกลุ่ม และเป็นการประเมินความรู้ของกลุ่มตามสภาพความเป็นจริงว่าสมาชิกกลุ่ม มีความสนใจ ความเข้าใจ และมีส่วนร่วมในการเสนอความคิดเห็นต่อการพัฒนาอาชีพของกลุ่มอย่างไร ซึ่งในเวทีการแลกเปลี่ยนเรียนรู้นั้นสมาชิกกลุ่มจะต้องให้ความร่วมมือแสดงความคิดเห็นเพื่อให้เกิดองค์ความรู้ใหม่ในการแลกเปลี่ยนเรียนรู้

2. การรับความรู้จากวิทยากร

สำนักบริหารงานการศึกษาออกโรงเรียน (2547, หน้า 21) การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพของชุมชน เป็นการจัดการเรียนรู้เพื่อการพัฒนาแบบมีส่วนร่วม เป็นกระบวนการเรียนรู้ที่มุ่งไปสู่การระดมความหลากหลายของคนในชุมชน มาร่วมกันกำหนดแนวทาง วิธีทางในการพัฒนาเศรษฐกิจของชุมชน ร่วมกันแบ่งปันผลประโยชน์ไปสู่ทุกส่วนอย่างเป็นธรรม การเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ เกิดจากกระบวนการเรียนรู้ร่วมกันของชุมชนและครูการศึกษาออกโรงเรียน โดยมีหลักการในการเรียนรู้ร่วมกันดังนี้

2.1 เป็นการเรียนรู้ที่สร้างจิตสำนึกของคุณค่า ศักดิ์ศรี การรวมกลุ่มของชุมชน

2.2 เป็นการเรียนรู้แบบองค์รวม เชื่อมโยงสัมพันธ์กันระหว่างพัฒนาอาชีพกับทักษะ

ชีวิตการพัฒนาชุมชนสังคม

2.3 เป็นการเรียนรู้ตรงจากการเห็นของจริง การแลกเปลี่ยนเรียนรู้ประสบการณ์ตรง

2.4 ให้ผู้เข้าร่วมการเรียนรู้เป็นหัวใจสำคัญของการเรียนรู้

2.5 ใช้กระบวนการกลุ่มที่เน้นความร่วมมือ ช่วยเหลือซึ่งกันและกัน

2.6 เน้นกระบวนการมากกว่าเนื้อหา

2.7 เน้นการสร้างบรรยากาศแบบไม่เป็นทางการ

การรับความรู้จากวิทยากรเป็นกิจกรรมหนึ่งที่จัดขึ้นเพื่อให้กลุ่มอาชีพได้รับความรู้จากวิทยากรที่มีทักษะ ความชำนาญและมีประสบการณ์เฉพาะในเรื่องที่สมาชิกกลุ่มสนใจที่จะนำมาปรับใช้กับกลุ่มของตนให้มีประโยชน์มากยิ่งขึ้นเช่น เรื่องของการบริหารจัดการ การตลาด การบรรจุภัณฑ์

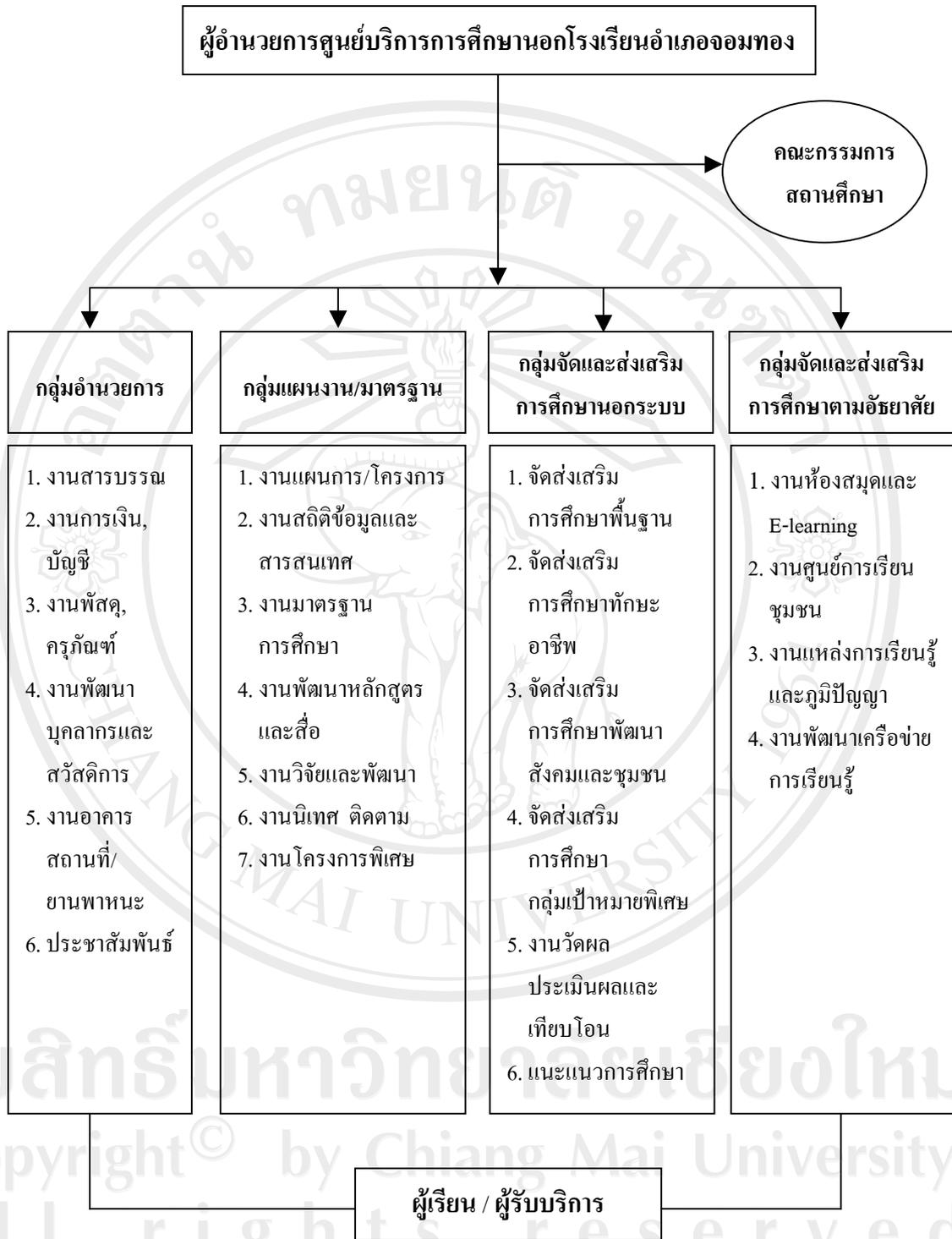
3. การศึกษาดูงาน

การศึกษาดูงานเป็นกิจกรรมที่เปิดโอกาสให้สมาชิกกลุ่มได้มีการเรียนรู้และส่งเสริมให้สมาชิกกลุ่มได้เรียนรู้จากสถานการณ์จริง การปฏิบัติจริงและการแลกเปลี่ยนเรียนรู้ระหว่างชุมชนหรือสถานประกอบการในการศึกษาดูงาน เพื่อสามารถนำมาปรับปรุงหรือเป็นแนวทางในการพัฒนาอาชีพของตนให้มีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง

ข้อมูลพื้นฐานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง

ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง มีสถานะเป็นสถานศึกษา จัดตั้งขึ้นเมื่อวันที่ 2 กุมภาพันธ์ 2550 ซึ่งตั้งอยู่ที่ทำการเดียวกับห้องสมุดประชาชน บริเวณที่ว่าการอำเภอจอมทอง หมู่ที่ 4 ถนนเชียงใหม่ – ฮอด ตำบลบ้านหลวง อำเภอจอมทอง จังหวัดเชียงใหม่ มีนายนิवास หล้าเต็น ปฏิบัติหน้าที่หัวหน้าศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง มีบุคลากรปฏิบัติงานทั้งหมด 23 คน ในปัจจุบันศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง มีนางสาวปริยา วรรณฤทธิ์ ปฏิบัติหน้าที่ผู้อำนวยการศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง มีบุคลากรปฏิบัติงานทั้งหมด 27 คน โดยมีโครงสร้างการบริหารงานตามภาพ 1 ดังนี้

ภาพ 1 แผนภูมิโครงสร้างการบริหารงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง
 ที่มา : ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง (2550)

แนวทางการบริหารงานของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง ในปีงบประมาณ 2550 ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง มีวิสัยทัศน์ในการปฏิบัติงาน คือ จัดส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียนทุกประเภท โดยมุ่งเน้นพัฒนาแหล่งการเรียนรู้ ให้ครอบคลุมกลุ่มเป้าหมายและตอบสนองความต้องการของชุมชน ในการปฏิบัติงานศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียน ได้กำหนดวิสัยทัศน์ให้สอดคล้องนโยบายของกรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อตอบสนองความต้องการและแก้ปัญหาของชุมชนและท้องถิ่น สำหรับการปฏิบัติงานกิจกรรมใช้เทคนิคของการมีส่วนร่วมของผู้รับบริการและกลุ่มเป้าหมาย ตั้งแต่เริ่มต้นปฏิบัติกิจกรรม จนสัมฤทธิ์ผล ตลอดจนถึงติดตามประเมินผลร่วมกันกับชุมชน เป็นการจัดการศึกษาโดยให้ผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ชุมชนเป็นฐาน ส่งเสริมให้เกิดการเรียนรู้ของคนในชุมชนอย่างต่อเนื่อง เป็นการจัดการศึกษาตลอดชีวิต และมีบทบาทหน้าที่ตามนโยบายของสำนักบริหารงานการศึกษานอกโรงเรียน ดังต่อไปนี้

1. จัดและให้บริการการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาเพื่อเสริมในระบบโรงเรียน และการศึกษาตามอัธยาศัย ตามความต้องการของท้องถิ่น
2. จัดและประสานให้มีศูนย์การเรียน หน่วยวัดการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อเป็นเครือข่ายการบริการการศึกษานอกโรงเรียนได้อย่างกว้างขวาง ทัวถึง และส่งเสริมให้ชุมชนจัดการศึกษาของตนเอง ในลักษณะศูนย์การเรียนชุมชน ศูนย์การศึกษาชุมชน เพื่อเป็นศูนย์กลางในการศึกษาวางแผนและบริการการศึกษาต่อสมาชิกในชุมชน และระหว่างชุมชน
3. สนับสนุนและส่งเสริมการดำเนินงาน การศึกษานอกโรงเรียน หาเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน เพื่อให้เกิดกระบวนการเรียนการสอนและบริการแก่กลุ่มเป้าหมาย
4. กำกับ ดูแล ติดตามและรายงานผลการดำเนินงานการศึกษานอกโรงเรียน ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอจอมทอง ได้ปฏิบัติงานโดยแบ่งงานดังนี้
  - 4.1 สถานที่ที่จัดการเรียนรู้ในชุมชนพื้นราบ และพื้นที่สูง ประกอบด้วย
    - 1) ศูนย์การเรียนชุมชนจำนวน 6 แห่ง จัดการศึกษาพื้นฐาน การฝึกอาชีพ และการศึกษาตามอัธยาศัย
      - 1.1) ศูนย์การเรียนชุมชนตำบลบ้านหลวง
      - 1.2) ศูนย์การเรียนชุมชนตำบลช่วงเปา
      - 1.3) ศูนย์การเรียนชุมชนตำบลสบเตี๊ยะ
      - 1.4) ศูนย์การเรียนชุมชนตำบลคอยแก้ว
      - 1.5) ศูนย์การเรียนชุมชนตำบลแม่สอย

1.6) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนตำบลบ้านเปะ

2) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง จำนวน 13 แห่ง ทำหน้าที่จัดการศึกษาพื้นฐานให้ประชาชนชาวไทยภูเขา ตลอดจนจัดกิจกรรมเพื่อส่งเสริมคุณภาพชีวิต ได้แก่

2.1) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านแม่กลางหลวง

2.2) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านป่าแฉะ

2.3) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านแม่แอบใน

2.4) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านดินผา

2.5) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านสนามกีฬา

2.6) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านแม่ป่าก่อ

2.7) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยน้ำปี

2.8) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านฮากเกี้ยว

2.9) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านแม่ยะน้อย

2.10) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านสันดินแดง

2.11) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านกลาง

2.12) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก

2.13) ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านใหม่สวรรค์

4.2 แหล่งการเรียนรู้ในรูปแบบของการจัดการศึกษาตามอัธยาศัย ประกอบด้วยห้องสมุดประชาชนอำเภอ จำนวน 1 แห่ง

ศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนภาคเหนือ (2546, หน้า 1-2) กรมการศึกษานอกโรงเรียนได้จัดดำเนินโครงการศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) ขึ้นเพื่อทดลองหารูปแบบและพัฒนาวิธีการจัดการศึกษาสำหรับชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งเป็นรูปแบบผสมผสานระหว่างการศึกษาในระบบและการศึกษานอกระบบที่มีวิธีการจัดเนื้อหาให้ยืดหยุ่นไปตามสภาพและความต้องการของชุมชน รักษาเอกลักษณ์และวัฒนธรรมที่ดีของชนเผ่าเน้นการมีส่วนร่วมให้ชุมชนมีโอกาสกำหนด ตัดสินใจและร่วมกันดำเนินงานจัดการศึกษาเพื่อชุมชน โดยการจัดการศึกษาดังกล่าวเป็นส่วนหนึ่งของการจัดกระบวนการเรียนรู้ตามหลักสูตรที่พัฒนาขึ้นมาเฉพาะสำหรับชาวไทยภูเขา คือ หลักสูตรประถมศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา พุทธศักราช 2524 ได้ศักดิ์และสิทธิ์เป็นผู้จบระดับประถมศึกษา (ป.6) อนุมัติโดยกระทรวงศึกษาธิการ ซึ่งใช้จัดการศึกษาทั้งเด็กและผู้ใหญ่ในชุมชนบนพื้นที่สูง ซึ่งต่อมาในปีพุทธศักราช 2539 ได้รับพระมหากรุณาธิคุณจากพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานนามศูนย์การศึกษาเพื่อชุมชนในเขตภูเขา (ศศช.) ให้ใหม่เป็นศูนย์

การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา “แม่ฟ้าหลวง” เพื่อเทิดพระเกียรติและเป็นอนุสรณ์แด่องค์สมเด็จพระศรีนครินทราบรมราชชนนี และศูนย์การเรียนชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก ได้ก่อตั้งขึ้นเมื่อปี พ.ศ. 2539 โดยศูนย์การศึกษานอกโรงเรียนจังหวัดเชียงใหม่ได้ส่งครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนเข้ามาจัดกิจกรรมการเรียนการสอนให้กับเด็กและผู้ใหญ่ในเขตพื้นที่ โดยดำเนินการจัดการศึกษาหลักสูตรการศึกษาขั้นพื้นฐาน การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ การจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาทักษะชีวิตและการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาสังคมและชุมชน โดยมีการแบ่งประเภทของครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนออกเป็น 2 ประเภท คือ

1. บทบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่ทั่วไป (ปกติ ในเมือง/ชนบท/ชายแดน)

1.1 การกิจหลัก

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้/ตามภารกิจเฉพาะกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่

1.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน

1.2.1 สํารวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาชุมชนและวางแผนระดับจุลภาค โดยดำเนินการร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับตำบล/หมู่บ้าน

1.2.2 บริหาร จัดการ ประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชน ในทุกระดับเพื่อระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมการศึกษานอกโรงเรียน

1.2.3 ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

1.2.4 ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือกับชุมชนในการพัฒนากระบวนการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบในพื้นที่ที่รับผิดชอบ

1.2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักพึ่งพาตนเองเพื่อให้มีอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

1.2.6 ร่วมกับชุมชนในการพัฒนาเพื่อให้เกิดระบบการบริหารจัดการและการบริหารการศึกษาตลอดชีวิตในระดับตำบล/หมู่บ้านอย่างต่อเนื่อง

1.2.7 พัฒนาและแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอ ทั้งในเรื่องหลักสูตร วิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมทางการศึกษา ฯลฯ

2. บทบาทหน้าที่ของครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนในพื้นที่เฉพาะ (ศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขาแม่ฟ้าหลวง) มีหน้าที่ดังต่อไปนี้

2.1 ภารกิจหลัก

จัดกิจกรรมการเรียนการสอนหรือกิจกรรมการเรียนรู้ตามภารกิจเฉพาะกลุ่มเป้าหมายและพื้นที่

2.2 ส่งเสริมและสนับสนุนการเรียนการสอน

2.2.1 สำรวจข้อมูลกลุ่มเป้าหมาย ศึกษาชุมชน และวางแผนระดับจุลภาค โดยดำเนินการร่วมกับองค์กรทั้งภาครัฐและเอกชนในระดับตำบล/หมู่บ้าน

2.2.2 บริหาร จัดการ ประสานงานกับหน่วยงานเครือข่ายทั้งภาครัฐเอกชนในทุกระดับเพื่อระดมสรรพกำลังในการจัดการศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัยและส่งเสริมการศึกษาในระบบโรงเรียน

2.2.3 ส่งเสริม สนับสนุน และร่วมมือกับหน่วยงานทั้งภาครัฐและเอกชนในการจัดการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบเพื่อสนองตอบนโยบาย/โครงการในพื้นที่เฉพาะ

2.2.4 จัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียน เพื่อสนองตอบนโยบาย/โครงการในพื้นที่เฉพาะ

2.2.5 ส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักพึ่งตนเอง เพื่อให้มีอาชีพและคุณภาพชีวิตที่ดีขึ้น

2.2.6 ส่งเสริมการปลูกฝังความรักถิ่นที่อยู่อาศัย ไม่ละทิ้งบ้านเรือน ตลอดจนส่งเสริมให้ประชาชนรู้จักรวมตัวกันเพื่อรักษาความมั่นคงปลอดภัยในชีวิตและทรัพย์สิน

2.2.7 นิเทศ ติดตามผล ประเมินผลในการดำเนินการจัดกิจกรรมการศึกษานอกโรงเรียนทุกรูปแบบ ร่วมกับหน่วยงานภาครัฐและเอกชน

2.2.8 พัฒนาและแสวงหาความรู้อย่างสม่ำเสมอทั้งในเรื่องหลักสูตร วิธีการใหม่ ๆ ในการจัดการเรียนการสอน นวัตกรรมทางการศึกษา ฯลฯ

2.2.9 ปฏิบัติงานอื่น ๆ ตามที่ได้รับมอบหมาย

งานวิจัยที่เกี่ยวข้อง

จากการศึกษาค้นคว้างานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับเรื่องแนวทางการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ : กรณีศึกษาศูนย์การเรียนรู้ชุมชนชาวไทยภูเขา แม่ฟ้าหลวง บ้านห้วยวอก จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า มีงานวิจัยอยู่หลายเรื่องที่น่าสนใจและเป็นประโยชน์ซึ่งสามารถสังเคราะห์ได้เป็น 4 ประเด็นหลัก ดังนี้

1. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาชีพ
2. การสำรวจความสนใจในการเลือกสาขาอาชีพ
3. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีพ
4. กระบวนการพัฒนาอาชีพ

1. แนวทางการพัฒนาการเรียนการสอน

ยุทธศักดิ์ ยารังสี (2542) ได้วิจัยเรื่องแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนวิชาชีพ โรงเรียนกรมสามัญศึกษา อำเภอคอกคำใต้ จังหวัดพะเยา พบว่า สภาพการจัดการเรียนการสอน ที่มีจำนวนรายวิชาที่เปิดสอนน้อยซึ่งขึ้นอยู่กับครูและวัสดุอุปกรณ์ ไม่มีการติดต่อการใช้ภูมิปัญญาท้องถิ่นของชุมชน ส่วนแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนคือ ส่งเสริมให้ครูวิชาชีพได้เพิ่มพูนความรู้จัดสรรงบประมาณค่าวัสดุฝึกในรายวิชาอย่างเหมาะสม ครูต้องเน้นให้นักเรียนสามารถนำความรู้ไปประกอบอาชีพได้และควรเปิดโอกาสให้นักเรียนเลือกเรียนวิชาเรียนเสริมโรงเรียนต้องแจ้งให้ผู้ปกครองเข้าใจเกี่ยวกับหลักสูตรวิชาชีพ ประชาสัมพันธ์หลักสูตรและนโยบายวิชาชีพให้ชุมชนทราบและต้องมีการจัดตลาดนัดจำหน่ายผลผลิตจากอาชีพท้องถิ่น

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับแนวทางการพัฒนาการเรียนการสอนสรุปสาระสำคัญได้ว่าสภาพการจัดการเรียนการสอนควรเน้นให้นักเรียนสามารถนำความรู้ที่ได้ไปประกอบอาชีพได้

2. การสำรวจความสนใจในการเลือกสาขาอาชีพ

วันเพ็ญ จินะจิต (2542) ได้ศึกษาเรื่องการสำรวจความสนใจในการเลือกศึกษาสาขาอาชีพของนักเรียนไทยภูเขา ชั้นมัธยมศึกษาปีที่ 6 โรงเรียนสังกัดกองการศึกษาพิเศษ เขตภาคเหนือ พบว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกเรียนสาขาวิชาอาชีพของนักเรียนมากที่สุด คือ ความรัก ความชอบ และความสนใจในอาชีพของตนเอง นักเรียนส่วนใหญ่เห็นว่า ประโยชน์ของวิชาอาชีพสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันได้ การหาความรู้เพิ่มเติมหรือความก้าวหน้าของอาชีพก็สามารถทำได้ง่าย สิ่งที่สำคัญคือนักเรียนต้องการเรียนให้จบโดยเร็วที่สุด เพราะมีความจำเป็นทางด้านเศรษฐกิจ ส่วนอาชีพที่กลุ่มนักเรียนชาวเขาให้ความสนใจมากที่สุดคือ งานกลุ่มประเภทงานบริการ การศึกษา สังคมและกลุ่มอาชีพประเภทงานสำนักงาน รองลงมาคือ เสมียน ส่วนกลุ่มอาชีพที่เลือกน้อยที่สุดคือ กลุ่มอาชีพประเภทงานวิทยาศาสตร์และเทคนิค

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการสำรวจความสนใจในการเลือกสาขาอาชีพสรุปได้ว่า ปัจจัยที่มีอิทธิพลต่อการตัดสินใจในการเลือกเรียนสาขาวิชาอาชีพของนักเรียนคือ ความรัก ความชอบ และความสนใจในอาชีพของตนเอง

3. การพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาอาชีพ

ดวงทิพย์ แก้วประเสริฐ (2543) ได้วิจัยเรื่องการพัฒนาารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนชุมชนโดยผ่านองค์กรท้องถิ่น ตำบลน้ำโจ้ อำเภอแม่ทะ จังหวัดลำปาง พบว่า ความต้องการในการจัดการศึกษาวิชาชีพในศูนย์การเรียนชุมชนโดยผ่านองค์กรท้องถิ่น พบว่า ก่อนการเปิดหลักสูตรควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชนและหลักสูตรที่ต้องการคือ สาขาวิชาเกษตรกรรมที่มุ่งให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้ รวมทั้งต้องมีการเตรียมการเกี่ยวกับวัสดุ อุปกรณ์การเรียนการสอน วิทยากรและห้องเรียนให้พร้อม และมีการประชาสัมพันธ์ทางหอกระจายข่าวด้วย ส่วนการดำเนินงานศูนย์การเรียนนั้น ชุมชนต้องการให้ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนโดยอำเภอเป็นผู้เลือกคณะกรรมการ รวมทั้งคณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียน ส่วนการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาวิชาชีพต้องเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชนและจัดหลักสูตรโดยมีวัตถุประสงค์เพื่อให้ผู้เรียนสามารถนำไปใช้ในชีวิตประจำวันและประกอบอาชีพได้ ตลอดจนสามารถจัดตั้งกลุ่มให้ดำเนินเป็นธุรกิจขนาดย่อมได้ สำหรับในด้านการดำเนินงานในรูปแบบของคณะกรรมการควรมีจำนวนไม่น้อยกว่า 7 คน ที่มาจากองค์กร 3 ฝ่ายคือ สมาชิกสภาองค์กรบริหารส่วนตำบล ศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอและคณะกรรมการการศึกษานอกโรงเรียน ผู้นำชุมชนหรือตัวแทนประชาชน

ปาลิต ปราณิจิตต์ (2545) ผลการวิจัยเรื่องการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของศูนย์บริการการศึกษานอกโรงเรียนอำเภอเมืองเชียงราย จังหวัดเชียงราย พบว่า แนวทางปรับปรุงการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพในด้านเนื้อหาและหลักสูตรควรปรับปรุงให้มีความทันสมัย ใช้ประโยชน์ในปัจจุบันได้และมีเนื้อหาให้สอดคล้องกับความเป็นจริง ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการใหม่ ๆ และได้เรียนรู้ด้วยตนเองควรเพิ่มเทคนิคการสอนให้มากขึ้น การเรียนการสอนมีการปฏิบัติมากกว่าที่เป็นอยู่ ด้านวัสดุอุปกรณ์ควรปรับปรุงและเพิ่มอุปกรณ์ให้เพียงพอกับผู้เรียนและให้มีความทันสมัยได้มาตรฐาน นอกจากนี้ความคิดเห็นเกี่ยวกับการจัดการศึกษานอกโรงเรียนสายอาชีพของผู้บริหาร พบว่า ด้านหลักสูตรและเนื้อหาควรปรับปรุงให้มีความทันสมัย ด้านครูผู้สอนควรพัฒนาครูให้มีการพัฒนากระบวนการเรียนการสอนให้สอดคล้องกับความสนใจและความต้องการของผู้เรียนยึดผู้เรียนเป็นศูนย์กลาง ด้านสื่อวัสดุอุปกรณ์ควรเพิ่มอุปกรณ์ให้เพียงพอกับผู้เรียน

เอกปรัชญา ยานะสาร (2545) ศึกษาเรื่องการจัดการศึกษาวิชาชีพโดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า การมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาวิชาชีพทุกด้านในภาพรวมอยู่ในระดับปานกลาง โดยมีความต้องการมีส่วนร่วมในเรื่องการประชาสัมพันธ์เกี่ยวกับการจัดการฝึกวิชาชีพของศูนย์การเรียนรู้ชุมชนอยู่ในระดับมาก รองลงมา มีความต้องการในเรื่องการสนับสนุนงบประมาณในการฝึกอบรม ส่วนรูปแบบการจัดการศึกษา โดยการมีส่วนร่วมของชุมชนตำบลป่าเมี่ยง อำเภอคอยสะเกิด จังหวัดเชียงใหม่ จะมีคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน ซึ่งมาจากการคัดเลือกจากหน่วยงานต่าง ๆ การบริหารจัดการและการตัดสินใจใช้เสียงส่วนใหญ่จากการประชุมของคณะกรรมการศูนย์ ส่วนคณะกรรมการศูนย์การเรียนรู้ชุมชน จะกำหนดนโยบายโครงการและแนวทางการจัดการศึกษาวิชาชีพให้สอดคล้องกับความต้องการของชุมชน คือ แต่งตั้งคณะกรรมการดำเนินการฝ่ายต่าง ๆ สำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน จัดทำหลักสูตรวิชาชีพ แผนงาน โครงการ จัดทำประชาคมหมู่บ้าน จัดการศึกษาวิชาชีพให้เป็นไปตามแผนงานติดตามและประเมินผลการจัดการศึกษา สรุปรายงานผลการปฏิบัติงานและจัดทำรายงานเผยแพร่ประชาสัมพันธ์

อมรรัตน์ ท่วมแก้ว (2549) ได้ศึกษารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจักสานตำบลหนองแก้ว อำเภอหางดง จังหวัดเชียงใหม่ พบว่า รูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจักสาน มี 3 ขั้นตอน คือ 1) สำรวจความต้องการและความสนใจของสมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพจักสาน โดยครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนร่วมกับกลุ่มพัฒนาอาชีพจักสาน มีการจัดเวทีชาวบ้าน เพื่อระดมสมองแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน 2) การจัดทำแผนการเรียนรู้โดยให้ครูอาสาสมัครการศึกษานอกโรงเรียนทำร่วมกับสมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพจักสาน 3) การจัดกิจกรรมแลกเปลี่ยนเรียนรู้ โดยวิทยากรที่มีความรู้ความชำนาญมาให้ความรู้กับสมาชิกกลุ่มพัฒนาทักษะด้านจักสาน 4) การติดตามคุณภาพการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจักสาน โดยคณะกรรมการของศูนย์บริการการศึกษาออกโรงเรียนกำหนดมาตรฐานการประเมินผล โดยใช้แบบสอบถามหรือแบบสัมภาษณ์เพื่อนำผลที่ได้ไปปรับปรุงและแก้ไขต่อไป

จากการศึกษางานวิจัยที่เกี่ยวข้องกับการพัฒนารูปแบบการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สรุปได้ว่า ความต้องการในการจัดการศึกษาควรมีการสำรวจความต้องการของชุมชนและเน้นการมีส่วนร่วมของชุมชน จัดทำหลักสูตรอาชีพ จัดทำแผนการเรียนรู้ แผนงาน/โครงการ จัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้าน ตามแผนงานติดตามและประเมินผล

4. กระบวนการพัฒนาอาชีพ

หน่วยศึกษานิเทศก์ (2546) ได้ศึกษากระบวนการเรียนรู้เพื่อพัฒนาอาชีพ กรณีศึกษากลุ่มพัฒนาอาชีพจักสาน ผลิตภัณฑ์จากหญ้าสามเหลี่ยม ตำบลบ่อเกลือ จังหวัดน่าน พบว่า

- 1) สมาชิกกลุ่มพัฒนาอาชีพมีส่วนร่วมในการวางแผนการดำเนินการออกแบบผลิตภัณฑ์และมีส่วนร่วมในกระบวนการเรียนรู้ฝึกทักษะอาชีพอีกทั้งการหาช่องทางนำผลิตภัณฑ์ออกสู่ตลาด
- 2) ปัจจัยที่มีผลต่อการจัดกิจกรรมการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพคือ การมีโอกาสเพิ่มพูนรายได้้นอกเหนือจากการปลูกข้าว มองเห็นความก้าวหน้าในอาชีพต่าง ๆ สนับสนุนงบประมาณประกอบอาชีพและสามารถประกอบอาชีพได้อย่างสอดคล้องกับวัสดุที่มีอยู่ในท้องถิ่น ตรงตามความถนัดและอุปนิสัยของสมาชิกแต่ละคน ตลอดจนได้พัฒนาความรู้อย่างต่อเนื่อง

จากเอกสารและงานวิจัยที่เกี่ยวข้องที่ได้สังเคราะห์ออกมาเป็น 4 ประเด็นหลักเกี่ยวกับแนวคิดการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพ สรุปได้ว่า ในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนาอาชีพจะต้องอาศัยการมีส่วนร่วมในการวางแผนของสมาชิกกลุ่ม การสำรวจปัญหาและความต้องการของชุมชน ควรเปิดโอกาสให้ผู้เรียนได้เลือกเรียนตามความต้องการใหม่ ๆ จัดทำหลักสูตรวิชาชีพ แผนงานการเรียนรู้ โครงการจัดทำเวทีประชาคมหมู่บ้านแลกเปลี่ยนเรียนรู้และตรวจติดตามประเมินผล การจัดการศึกษา